

KOUVOLAN KAUPUNKI

RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN SELVITYS

Kymijoen keskiosan rantaosayleiskaava ja Alakylän kyläosayleiskaava

Kouvolan kaupunki
Asuminen ja ympäristö
Kaupunkisuunnittelu 21.8.2020

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO	4
TYÖN TARKOITUS	4
INVENTOINTIMENETELMÄT	5
Viistoilmakuva-aineistot	5
Maastokäynnit.....	5
Kymenlaakson kartanot projektiaineisto	5
Rakennus- ja huoneistorekisteri RHR.....	6
Kohteiden arvottamisen kriteerit	7
Valtakunnallisesti merkittävät kohteet.....	7
Maakunnallisesti merkittävät kohteet.....	7
Paikallisesti merkittävät kohteet.....	7
KOHEIDEN INVENTOINTI	8
Aiemmat inventoinnit.....	8
TUTKIMUSALUE	10
Alueen historiallinen kehitys	10
Maanomistusolosuhteet	10
Kymijoen itäpuoliset alueet	10
Kymijoen länsipuoliset alueet	11
Suomen itsenäisyyden aika	11
Kymijoki sotahistoriallisena näyttämönä	13
Kymijoki-linja.....	15
Muinaisjäännökset	18
INVENTOIDUT ALUEET JA KOHEET	19
Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY	19
Anjalan historiallinen ympäristö ja Rabbelugn	19
Maakunnallisesti arvokkaat kohteet	21
Kouvolan Mäkikylä.....	21
Kouvolan Alakylä	24
Kymijoen varren kartanoalueet / Kouvolan kartano, eli Jukon tila	29
Kymijoen varren kartanoalueet / Värälän kartanoalue	31
Kymijoen varren kartanoalueet / Tolkkilan kartanoalue	32
Paikallisesti arvokkaat kohteet	34
Vanha tielinjaus Kouvolan Mäkikylässä ja kartanon läheisyydessä	34
Rantatie Yläpään kohdalla / Kymenrannantie.....	35
Kurjenniemi.....	37
Huhdanniementien ympäristö	39

Muut rantakaava-alueella olevat rakennetut aluekokonaisuudet	41
Vanha rantatie Kouvolan ja Myllykosken välillä / Jokisillantie	41
Koria-Anjala tie	43
Linja-ahontien alue, Pitkäoja.....	45
Tuomiojan varren rakennetut alueet	46
Ummeljoen etäpuoleiset asumisen alueet	47
Kerätmiemi ja Sorsajoki	48
Säkkijärvi	52
Marinkylä	54
Patsaat, muistomerkit ja muut erilliskohteet	55
YHTEENVETO.....	57
Selvityksen tulokset.....	57
Selvityksen huomioiminen Kymijoen rantaosayleiskaavassa	57
LÄHTEET	59
LIITEKARTTA	61

Kannen kuva. Viistoilmakuva Mäkikouvolan eteläpuoleiselta alueelta pohjoiseen. Kuvan vasemmassa laidassa näkyy Värälän kartanoalue ja sen päärakennus. Kuvan keskellä on Rantatien risteysalue ja Kouvolan kartanoalue. Kuvan yläosassa olevassa metsäsaarekkeessa sijaitsee Tolkkilan kartanoalue ja samalla kohtaa Kymijoen toisella puolella sijaitsee Mäkikouvolan kyläalue. *Kuva Lentokuva Vallas Oy 1.8.2014.*

JOHDANTO

Rakennettu kulttuuriympäristö muodostaa tärkeän osan yhdyskuntamme historiallisesta kehityksestä ja sen kaupunkikuvan ja kulttuurimaiseman muotoutumisesta. Rakennettu kulttuuriympäristö on osa sitä identiteettiä ja lähiympäristöä, jonka perusteella me arvioimme muiden alueiden arvoa ja minkä perusteella muut arvioivat meitä.

Rakennetun kulttuuriympäristön arvostus ja säilyneisyys riippuvat useasta tekijästä. Jokaisella sukupolvella on oma arvomaailmansa, johon perustuen teemme lähiympäristöömme muutoksia. Suurin meidän aikoihimme säilynyt näkyvä vaikutus kouvolaalaisen kulttuuriympäristön muotoutumiseen on ollut alueen läpi kulkevalla Kymijoella sekä alueen liikenneväylien (tiet ja rautatiet) sekä kaupan ja tuotantolaitosten (mm. tehtaot, myllyt, jne.) rakentamisella.

Yhteiskunnan muuttuessa ja sen alueilla olevien toimintojen muuttaessa vanhat kulttuuriympäristöt, niillä olevat rakennukset sekä niiden ympärillä olevat rakenteet, viherympäristöt ja viljelykset ovat vähitellen jääneet vajaakäytölle ilman asianmukaista huoltoa ja käyttöä. Tällöin varsinkin rakennettujen kohteiden osalta pelkona on rapautumisen alkaminen. Vanhojen rakennusten ja varsinkin arvokkaiden rakennettujen kulttuuriympäristökokonaisuuksien ylläpito vaatii oikeaa tahtotilaa sekä ennen kaikkea riittäviä taloudellisia resursseja, tietoa ja taitoa oikeiden sekä ennen kaikkea oikea-aikaisten toimenpiteiden suorittamisesta. Rakennetun ympäristön rakennusten, niissä olevien yksityiskohtien sekä laajempien kulttuuriympäristökokonaisuuksien säilyttäminen on kulttuuriteko, jonka arvoa kansalaisten silmissä tulisi yhä nostaa.

TYÖN TARKOITUS

Tähän rakennetun kulttuuriympäristön tilaa kuvaavaan raporttiin on koottu aiemmin tehdyt selvitykset vireillä olevan Kouvolan Kymijoen rantaosayleiskaavan alueelta välillä Koria-Myllykoski-Anjala (*Kymijoen keskiosan rantaosayleiskaava ja Alakylän kyläyleiskaava*). Työn aikana on tarkastettu alueelta jo aiemmin inventoituja rakennuskulttuurikohteita ja täydennetty niiden inventointitietoja. Inventointityössä ei ole käyty läpi alueella olevia muinaismuistikohteita eikä niiden tietoja ole sisällytetty raporttiin.

Inventoinnissa tarkastellaan kaavan tavoite ja tarkoitus huomioiden suunnittelualueella sijaitsevien rakennusperintökohteiden ja muiden kulttuurihistoriallista arvoa sisältävien kohteiden merkittävyyttä kaupunkiseudullisesti. Inventoinnissa on pyritty selvittämään suunnittelualueella sijaitsevat mahdolliset uudet, lähinnä paikallisesti merkittävät rakennusperintökohteet. Niiden lisäksi esille on myös nostettu alueella tiedossa olevat historialliset tielinjaukset.

Tätä selvitystä käytetään perusselvityksenä Kouvolan kaupungin laatiman Kymijoen keskiosan rantaosayleiskaavan ja Alakylän kyläyleiskaavan rakennetun kulttuuriympäristön osalta.

Kuva 1. Näkymä Kouvolan Mäkikylän ja Kymijoen väliseltä peltoaukealta kohti etelää. Suurin osa rantaosayleiskaava-alueella sijaitsevista luetteloiduista muinaisjäännöksistä on sotahistoriallisia kohteita 1700-luvun loppupuolella käydyn Kustaa III sodan ajalta. Kohteet sijoittuvat Mäki- ja Alakylän sekä Korian Vilppulan ja Värälän alueille.

INVENTOINTIMENETELMÄT

Viistoilmakuva-aineistot

Kymijoen rantaosayleiskaavan suunnittelualueelta on olemassa ajantasaista viistoilmakuva- ja ortoilmakuva-aineistoa. Kymijoen ranta-alueiden viistoilmakuvaus Korian ja Myllykosken välisellä alueella suoritettiin 1.8.2014 ja Myllykosken ja Marinkylän välisellä ranta-alueella 3.10.2016. Ranta-alueet on kuvannut Hannu Vallas Lentokuva Vallas Oy:stä. Viistoilmakuvien lisäksi käytössä on ollut kaupungin oma ortoilmakuva-aineisto vuosilta 2014, 2015 ja 2018. Kyseisten kuvien sekä Maanmittauslaitoksen ja kaupungin kartta- ja paikkatietoaineistojen perusteella on tehty alustava analyysi suunnittelualueen kulttuuriympäristöstä ja valittu tarkemmin maastokäyntejä vaativat kohteet.

Maastokäynnit

Vireillä olevan rantaosayleiskaavan rakennetun kulttuuriympäristön nykytilannetta on kartoitettu maastokäynneillä 4.5., 17.5., 18.5., 23.5.2017, 17.6.2019 sekä 7.8.2020. Selvityksen kuvat ovat peräisin kyseisiltä maastokäynneiltä. Kouvolan Ala- ja Mäkikylän alueilta on käytössä Kouvolan kaupungin kaavoitus- ja rakennusperintöinventoinnin aineisto, joka sisältää myös runsaasti kuva-aineistoa alueelta. Varsinaisen inventointityön teki arkkitehti Rurik Wasastjerna vuosina 2008-2012. Kaikkea kyseisessä inventoinnissa kerättyä aineistoa ei kuitenkaan ole liitetty tähän selvitykseen. Maastointventointia ja kohteiden kuvaamista on rajoittanut merkittävästi se, että suurin osa rakennetuista alueista sijoittuu yksityisteiden varrelle kauas yleisistä teistä. Tällöin kohteiden valokuvaus tulee tehdä kyseisten kiinteistöjen omistajien luvalla. Monessa tapauksessa kohteiden omistajat ovat suhtautuneet inventointiin torjuvasti, eikä rakennusten tai pihapiirien kuvaamiseen ole annettu lupaa.

Kymenlaakson kartanot projektiaineisto

Kaava-alueella sijaitsevien kartanoalueiden (Anjala, Kouvolankylä (Jukko), Värälä, Tolkkila ja Rabbelung) osalta kohdekuvaukset perustuvat pääosin Kymenlaakson maakuntamuseolla vuonna 2004 laadittuun Kymenlaakson kartanoalueiden rakennuskulttuuri-inventointiin. Kyseisessä inventoinnissa mukana olleiden kartanoalueiden rakennuskannalle tehtiin silmämääräinen kuntotarkastus ja rakennusten omistajien kanssa käytiin läpi tarvittavat muutos- ja korjaustyöt. Inventointityöhön liittyi myös kohteisiin liittyvien historiallisten tietojen, karttojen ja kuvien kerääminen sekä niiden siirtämien digitaaliseen muotoon. Kyseiseen inventointiin kuuluneiden Kymijoen rantaosayleiskaava alueella olevien kartanokohteiden tiedot on muunneltu muiden kohdetietojen kanssa yhtenevään ulkoasuun ja kohdekohtaisia tietoja on täydennetty siltä osin kuin muutokset ovat olleet tiedossa. Kartanokohteiden osalta ei tässä inventoinnissa ole tehty erillistä kohdekohtaista maastokäyntiä.

Kuva 2. Viistoilmakuva Ummeljoen Mikkolanniemen alueesta. Viistoilmakuvauksen suunnittelualueeseen kuuluvalta alueelta on tehty Lentokuva Vallas Oy. Kuvaus on suoritettu kahdessa vaiheessa ja se antaa erinomaisen tilannekuvan alueen toteutuneesta tilanteesta. Kaava-alueeseen kuuluvat rakennetut alueet kuvan vasemmassa reunassa olevista rakennuskeskitymistä etelään.

Rakennus- ja huoneistorekisteri RHR

Kaupungin alueella olevat luvanvaraiset rakennukset on merkitty valtakunnalliseen rakennus- ja huoneistorekisteriin (RHR). Paikkatietopohjainen rakennuksen rekisterimerkintä pitää sisällään rakennustunnuksen lisäksi tiedot kyseisestä rakennuksesta, sen käyttötarkoituksesta, varustetasosta, käyttötilanteesta, asukkaiden määrästä jne. Rekisteri sisältää myös ns. luparakennuksia, eli rakennuksia, jotka ovat vielä rakenteilla tai joille on myönnetty lupa, mutta rakennustyö on vielä aloittamatta. Rakennus- ja huoneistorekisterin tiedot ilmoittaa rekisteriin kiinteistön omistaja rakennushankkeiden suunnittelun yhteydessä. Kiinteistön omistaja vastaa itse tietojen oikeellisuudesta ja ajanmukaisuudesta. Rakennus- ja huoneistorekisteriä ylläpitää kunnan rakennusvalvonta, joka myös korjaa puuttuvat tiedot rekisteriin. Muutosten jälkeen tiedot siirtyvät valtakunnalliseen rekisteriin.

Suunnittelualueen rakennetun ympäristön nykytilanteen selvittämiseksi alueen rakennus- ja huoneistorekisteritietoja verrattiin alueen viistoilmakuviin ja karttoihin. Tehdyn vertailun perusteella paljastui, että alueen rakennusten rakennus- ja huoneistorekisteritiedoissa huomattavan paljon epäkohtia. Rekisteristä puuttui suuri määrä rakennuksia, rekisterikohteiden joukossa on tuhoutuneita tai purettuja rakennuksia, osa rakennusten rekisteripisteistä on väärässä paikassa tai niiden sisältämät tiedot olivat puutteellisia. Puutteellinen ja osin virheellinen lähtöaineisto vaikuttaa väistämättä kaikkiin alueelta tehtäviin selvityksiin ja sen vuoksi rekisteritietojen ajantasaisuutta analysoidiin osana inventointia ja alueen rakennuskannan läpikäyntiä. Analysointityön tekin kaavoitusarkkitehti Hannu Purho Kouvolan kaupunkisuunnittelusta.

Inventointityön alkuvaiheessa vuonna 2016 käytössä olleen rakennus- ja huoneistorekisterin tietojen mukaan Kymijoen rantaosayleiskaavan suunnittelualueella oli 630 rakennuspistettä. Selvityksen mukaan pisteistä 67 kpl sisälsi puutteellisia tietoja tai rakennuksen rekisteripiste on väärässä paikassa. Alueelta tehdyn viistoilmakuva- ja karttavertailun perusteella selvisi myös, että kyseiseltä suunnittelualueelta rakennus- ja huoneistorekisteristä puuttuu kaiken kaikkiaan noin puolet alueella olevista rakennuksista, eli 543 rakennusta. Puuttuvista rakennuksista on viistoilmakuvia ja kartta-aineistoja vertailevan tutkimuksen mukaan arvioitu olevan asuinrakennuksia 2 kpl, lomarakennuksia 7 kpl, tuotantorakennuksia 4 kpl ja talousrakennuksia 530 kpl.

Kymijoen rantaosayleiskaava, rakennus- ja huoneistorekisteri, RHR (tilanne 13.10.2016)

	RHR piste ok	RHRpiste puuttuu	RHR tiedoissa tarkennettavaa	yhteensä
Asuinrakennus	136	2	5	279
Lomarakennus	69	7	3	79
Talousrakennus	198	530	59	787
Tuotantorakennukset	24	4	0	28
yhteensä	563	543	67	1173

Väärät tiedot rakennus- ja huoneistorekisterissä vaikuttavat kunnan ja valtion viranomaisten toimintaan. Kouvolan kaupungin maaomaisuuden hallinta on lähettänyt osalle alueen kiinteistöjen omistajista tarkistuslomakkeen rakennusten rakennus- ja huoneistorekisteritietojen täydentämiseksi keväällä 2017. Saatujen tietojen perusteella rakennus- ja huoneistorekisterin tietoja on täydennetty. Osayleiskaavan suunnittelutyön kuluessa syksyllä 2017 lähetettiin tarkistuspyyntö niiden kiinteistöjen omistajille, joiden alueelle on kaavassa tapahtumassa muutoksia. Saatuja tarkennettuja tietoja on käytetty alueen kaavaratkaisun valmistelussa.

Rakennus- ja huoneistorekisteritietojen täydentäminen jatkuu tulevaisuudessa Kymijoen rantaosayleiskaava-alueella siten, että joka kerta kiinteistöjen lupahankkeiden käsittelyn yhteydessä rakennusvalvontaviranomainen vaatii kiinteistön omistajalta erillisen täydennys selvityksen kiinteistön alueella olevista rakennuksista. Selvityksen perusteella lupaviranomainen arvioi rakennusluvan myöntämisen edellytykset.

Kohteiden arvottamisen kriteerit

Aluekokonaisuuksien tai kohteiden arvottamisessa on kiinnitetty huomiota aluekohteen tai yksittäisen rakennuksen arkkitehtoniisiin, historiallisiin ja ympäristöllisiin arvoihin. Perusteluissa on keskitytty kaupunkikuvalliseen tai maisemalliseen tarkasteluun, koska tämä inventointi liittyy yleiskaavoitustyöhön. Arvottamisessa kohteiden muodostama kokonaisuus sekä niiden suhde sitä ympäröivään maankäyttöön on siis ollut kohteiden yksityiskohtaisia ominaisuuksia tärkeämpää. Inventoinnissa ei ole nostettu erikseen esille yksittäisiä rakennuksia.

Selvityksen liitteeksi on lisätty erilliset alueinventointikortit mahdollisesti maakunnallisesti arvokkaiksi arvioitujen kohteiden osalta. Inventointikortit sisältävät suppean sanallisen kuvauksen kohteen rakennuksista tai niiden muodostaman lähiympäristön kohteista. Kuvaus sisältää alueella olevien rakennusten kuvauksen, niiden arvioidut valmistumisvuodet, suunnittelijat ja kuvaillaan niiden lähiympäristöä sen erityispiirteitä. Kohteisiin liittyy paikkatietoaineisto, joka koostuu aluekohteista.

Kymijoen rantaosayleiskaava-alueen rakennusperintökohteet on jaettu kolmeen luokkaan valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja paikallisesti merkittäviin kohteisiin.

Valtakunnallisesti merkittävät kohteet

Osa alueella olevista kohteista on arvioitu valtakunnallisesti merkittäviksi rakennetuiksi kulttuuriympäristöiksi (RKY). RKY on Museoviraston laatima inventointi, joka on valtioneuvoston päätöksellä 22.12.2009 otettu maankäyttö- ja rakennuslakiin perustuvien valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkoittamaksi inventoinniksi rakennetun kulttuuriympäristön osalta 1.1.2010 alkaen. Valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita koskeva valtioneuvoston päätös on tullut voimaan 30.11.2000 ja sen tarkistus 1.3.2009. Maakunnallisesti merkittävät ympäristöt on kuvattu ympäristöministeriön 28.5.2008 ja 18.1.2010 vahvistamassa Kymenlaakson maakuntakaavassa Taajamat ja niiden ympäristöt sekä Maaseutu ja luonto (vahvistettu 14.12.2010). Kymenlaakson maakuntakaavan 2040 laatimistyön aikana on Museovirasto tarkastanut keväällä 2017 yhdessä maakuntaliiton kanssa maakunnan alueelle sijaitsevien sotahistoriallisten kohteiden aluerajaukset (*Kymenlaakson maakunnan sotahistoriallisten kohteiden aluerajauksen tarkistus 2017. Museovirasto / Kulttuuriympäristöpalvelut, FM John Lagerstedt, 2017.*).

Valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet Kymenlaaksossa on viimeksi inventoitu vuosina 2014-2016 (*Kymenlaakson valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaiden maisemadun maisema-alueiden päivitysinventointi 2013-2014, Sweco*). Kyseiset kohteet ovat osa laajempaa koko Suomen valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden täydennysinventointia, jonka kohteiden kuuleminen järjestettiin 18.1-19.2.2016. Kuulemisen perusteella alueita on täydennysinventoitu vuonna 2018. Nämä selvitykset on huomioitu tässä selvityksessä, vaikka muuttuneita alueita ei ole vielä hyväksytty (tilanne elokuu 2020).

Kymenlaakson maakunnallisesti arvokkaiden kohteiden listaus perustuu Kymenlaakson seutukaavaliiton vuonna 1992 julkaisemassa *Kymenlaakson rakennuskulttuuri* –kirjassa esille nostettuihin kohteisiin. Niiden ja inventointityön aikana esille tulleiden uusien maakunnallisesti arvokkaiden kohteiden arvottaminen on tehty yhteistyössä Kymenlaakson museon kanssa syksyllä 2017.

Maakunnallisesti merkittävät kohteet

Maakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen rajaukset perustuvat aiempien selvitysten ohella tämän tutkimuksen kartta- ja maastotyöskentelyyn sekä työn yhteydessä tehtyyn arvottamiseen. Varsinaisen arvotuksen tekee Kymenlaakson Museo.

Paikallisesti merkittävät kohteet

Paikallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen rajaukset perustuvat aiempien selvitysten ohella tämän tutkimuksen kartta- ja maastotyöskentelyyn sekä työn yhteydessä tehtyyn arvottamiseen. Inventointiaineistoon ei ole merkitty yksittäiskohteita muutoin kuin vanhojen tielinjausten osalta.

KOhteiden inventointi

Rakennusperintö on laaja kokonaisuus, joka sisältää kaikki ihmisten tekemät rakennukset, rakennetut alueet sekä kaikki niillä olevat rakenteet ja rakennelmat. Rakennusperintöä ovat siis kaikki rakennetussa kulttuuriympäristössämme olevat kerrokset, joiden säilymisen edellytyksenä on rakennusperinnön arvojen ymmärtäminen, arvokkaiden kohteiden käytössä pysyminen ja niiden jatkuva hoito.

Aiemmat inventoinnit

Nyt vireillä olevan Kymijoen keskiosan rantaosayleiskaavan ja Alakylän kyläosayleiskaavan alueella olevia kulttuuri- tai rakennushistoriallisesti arvokkaita kohteita on aiemmin inventoitu vaihtelevalla tasolla. Tässä selvityksessä aiempien inventointien tuloksia on pyritty yhtenäistämään yleiskaavatasoiseksi tiedoksi.

Aiemmissa Kouvolan alueella tehdyissä rakennuskulttuuri-inventoinneissa on kohteiden merkittävyyttä arvioitu aina kyseessä olleen kunnan rakennuskulttuuriin verrattuna (esim. Elimäki, Jaala, Valkela, jne.). Alueen rakennuskulttuurikohteiden inventointitiedot perustuvat pääosin vuonna 1984 julkaistuu inventointiraporttiin *Kymenlaakson kulttuurihistorialliset kohteet*. Julkaisun on koonnut Kymenlaakson maakuntaliiton, Kymenlaakson maakuntamuseon ja Kymenlaakson seutukaavaliiton ohjauksessa Marja Terttu Knapas. Inventointia on täydennetty vuonna 1992 valmistuneessa Kymenlaakson seutukaavaliiton julkaisemassa *Kymenlaakson rakennuskulttuuri*-kirjassa. Viimeisin laajempi, koko Kymenlaakson maakunnan rakennuskulttuurin inventointityö on vuonna 2008 valmistunut Kaakkois-Suomen ympäristökeskuksen laatima *Kymenlaakson kulttuuriympäristökartoitus*. Kyseisessä selvityksessä esille tuotujen rakennuskulttuurikohteiden arvotus perustui kirjallisiin lähteisiin sekä museoviraston rekisteriin, mutta varsinaista laajempaa maakunnan rakennus- ja kulttuurihistoriaan liittyneitä kohdekohtaista arvotusta tai uusien kohteiden kartoitusta ei tehty.

Kouvolan keskeisen kaupunkialueen osayleiskaavan tehty rakennuskulttuuri-inventointi (2014) sisälsi kaksi nyt vireillä olevan rantaosayleiskaavan alueella olevaa rakennuskulttuurikohdetta Alakylän koulu ja Kouvolankylän kartano (Jukko). Kyseisessä inventoinnissa keskityttiin kaava-alueeseen kuuluneiden, mutta oikeusvaikutteisten yleiskaavojen ja asemakaava-alueiden ulkopuoleisiin kohteisiin ja inventointityön teki kaavoitusarkkitehti Hannu Purho Kouvolan kaupungin maankäytön suunnittelusta. Inventoinnissa esille tuotujen kohteiden arvotus laadittiin tuolloin yhteistyössä Kymenlaakson museon rakennustutkija Timo Lievosen kanssa.

Kuva 3. Näkymä Myllykosken eteläpuolella olevalta Kerätien alueelta. Kulttuurimaisema-alue on kaava-alueelle tyypillinen, laaja pelto-alue, jota rytmittävät Kymijokeen laskevien ojien varren puusto ja maatalouskeskusten pihapiirit.

Rakennetun kulttuuriympäristön kohteiden inventoinnissa merkittävyyden arvioinnissa on huomioitua seuraavia arvotekijöitä.

Arkkitehtoniset arvot

Arkkitehtoniset ja rakennushistorialliset arvot kuvaavat kohteen alkuperäisyyttä tai sen historiallisesti monipuolista kerroksellisuutta. Arkkitehtonisia arvoja voivat sisältää esimerkiksi mahdollisesti kansallisesti merkittävien suunnittelijoiden kohteet tai joillain tapaa erityiset rakennustyytit. Kohteen rakennustaiteellinen puoli liittyy sen esteettisiin ominaisuuksiin ja rakennuksen toiminnalliseen laatuun. Rakennus voi edustaa jotain tyyliisuutta, tai olla suunnitteluratkaisultaan erityisen hyvin aikakauden

asussaan säilynyt. Myös useamman rakennuksen muodostamilla kokonaisuuksilla voi olla arkkitehtonista tai rakennustaiteellista arvoa vaikka sen yksittäisillä rakennuksilla ei ehkä sitä olisikaan.

Maisemalliset tai ympäristölliset arvot

Maisemallisia tai ympäristöllisiä arvoja sisältävät ne ympäristöt, jotka antavat edustavan kuvan jostain historiallisesta vaiheesta, suunnittelu- tai rakentamiseksiideologiasta tai alueiden rakentamiseen liittyvistä yhteiskunnallisista muutoksista. Yksittäisten kohteiden arvo onkin usein määritettävissä vain osana laajempaa maisemallista kokonaisuutta (esim. tilakeskukset osana niitä ympäröivää maatalousmaisemaa).

Historialliset arvot

Historialliset arvot eivät suoranaisesti näy maisemassa tai rakennuksissa, vaan niiden tunnistaminen edellyttää kohteen sijoittamista laajempaan kulttuurilliseen yhteyteen. Yleisimmin esille tulevat rakennukseen tai kohteeseen liittyvät henkilö-, sivistys- tai sosiaalishistoriaan liittyvät arvot. Kohteiden historialliset arvot voivat olla peräisin myös niiden käyttötarkoituksesta (teollisuudesta, liikenteellisestä sijainnista tai siihen liittyvistä rakenteista) tai niiden yhteiskunnalliseen toimintaan liittyneistä arvoista.

Kohteiden merkittävyys on jaoteltu kolmiportaisesti paikallisesti, maakunnallisesti tai valtakunnallisesti merkittäviksi kohteiksi. Arvotukseen on myös vaikuttanut kohteen nykytila. Paikallisen ja maakunnallisen arvioinnin on tehnyt Kouvolan kaupunkisuunnittelusta kaavoitusarkkitehti Hannu Purho ja maakunnan kannalta merkittäviksi arvioitujen kohteiden, arvotuksen tarkistaa selvityksen valmistuttua Kymenlaakson museo. Tässä inventoinnissa mainitut valtakunnallisesti arvokkaat kohteet ja niiden inventointitiedot perustuvat suoraan aiempiin inventointeihin.

Inventointiin liittyvät rajaukset on siirretty aluevarauksina paikkatietoaineistoon. Yleiskaavoitustyöhön liittyen merkintätapana on siis käytetty ainoastaan aluekohteita. Inventointitiedoissa olevat kohdekohtaiset osoite- ja kiinteistötiedot perustuvat vuoden 2020 rekisteritietoihin.

Kuva 4. Viistoilmakuva Kouvolan Alakylän alueelta. Kuvan yläreunassa näkyvät selvästi Kouvolan keskustaajaman asemakaavoitetun alueen eteläisimmät osat, Alakylän koulu, Pentsojan ryhmäpuutarha ja sen läheisyydessä olevat talouskeskukset. Kymijoen länsipuolella, entisen Elimäen kunnan puolella, sijaitsevat Tuomelan, Rantapirtin Ranta-Tolkkilan talouskeskukset näkyvät kuvassa alareunassa. Kuva Lentokuva Vallas Oy 1.8.2014.

TUTKIMUSALUE

Alueen historiallinen kehitys

Kymijoella on ollut hyvin suuri merkitys koko Kymenlaakson maakunnan historialliselle kehitykselle. Jäätikön vetäytyttyä Suomen alueelta maaperän kaltevuussuunta muuttui ja aiemmin Pohjanlahteen laskeneet sisävedet puhkaisivat uusia uomia etelään. Arviolta noin 7000 vuotta sitten syntyi Kymenlaakson läpi virtaava Kymijoki, joka aluksi hakeutui nykyistä leveämpään ja korkeammalla sijainneeseen uomaan. Muinainen Kymijoki oli nykyiseen jokeen verrattuna mahtava virta ja sen virtaama olikin tuolloin moninkertainen nykyiseen verrattuna. Joki muokkasi alavaan maahan leveän kulku-uran, joka on yhä tänäkin päivänä selvästi näkyvillä jokea ympäröivässä maisemassa.

Arkeologi Timo Miettinen esittää kirjassaan *Kymenlaakson juuret - asutuksen ja kulttuurin esihistoria*, että maankohoamiseen perustuvan rannansiirtymiskronologian mukaan Kymenlaakson vanhin tähän mennessä tunnettu asuinpaikka olisi vireillä olevan rantaosayleiskaava-alueen eteläosassa sijaitsevan Anjalan kartanon pohjoispuolella oleva Tillolankallio, joka on ilmeisesti ollut muinaisten hylkeenpyytäjien leiripaikka. Alueelta on löydetty mm. kaksi liuskekärkeä. Asuinpaikka on sijainnut muinaisessa *Ancylusjärven* saarella, kun merenpinta oli 55 metriä nykyistä korkeammalla. Pysyvien asuinpaikkojen lisäksi nykyisen Kymijoen lähialueella on varmasti asustellut väliaikaisesti muualta tulleita metsästäjä - keräilijöitä, joista kertovat esimerkiksi Kouvolan Jaalan Huhdasjärvellä tehdyt esinelöydöt.

Historiallisen ajan alussa hämäläiset tekivät erämatkoja keskisen Kymijoen tienoille. Birger-Jarlin 1200-luvun puolella välissä tekemän ristiretken jälkeen lienevät Pyhtään, Kyminlinnan ja Langinkosken seudut saaneet ensimmäiset vakituiset kyliin asettuneet asukkaansa Savon suunnalta ja lännestä. 1200-luvun lopulla hämäläiset ylittivät Kymijoen ja asettuivat viljelemään keskeisen Kymenlaakson hedelmällisiä savimaita. Hämäläiset tunkeutuivat myös Kymijoen läntisten laskuhaarojen kala-apajille ja sopiville satama-alueille. Vuonna 1293 Torgils Knuutinpoika valloitti Karjalan ja perusti Viipurin linnan. Ruotsin ja Novgorodin välinen raja muuttui tällöin Kymijoesta itään, mutta joen itäpuoleiset rannat vetivät silti edelleen puoleensa savolaisia erämiehiä ja Karjalan Novgorodista saapuvia kalastajia. Yhteiset intressit aiheuttivat väistämättä riitoja, yhteenottoja ja rajakiistoja. Myöhemmin myös Hämeen- ja Viipurin-linnojenkin verotukseen liittyvät edut törmäsivät vastakkain Kymijoella. Jatkuvien riitojen vuoksi alueelle lähetettiin viranomaisten taholta erityinen synnilautakunta suorittamaan maastotiedustelua ja sen pohjalta Turun maa-oikeus määräytti vuonna 1415, että Hämeen ja Savon asuma-alueiden välinen raja kulki Kymijoessa.

Asiantuntija-arvioiden mukaan Kymijoen ranta-alueet saivat vakituisen asutuksen vasta 1400-luvun puolella. Alueen läpi johdettiin silloin ns. Ylinen Viipurintie, joka yhdisti Hämeen ja Viipurin linnat. Alkujaan tieyhteys noudatti pohjoisempaa Salpausselkää, mutta tieyhteys siirrettiin Kustaa Vaasan käskystä kulkemaan eteläisempää Salpausselkää pitkin. Uusi tielinjaus ja siihen liittynyt Niskalan Ruotsulassa sijainnut Kymijoen ylittävä lauttapaikka toivat alueelle lisää väestöä. Yleisten teiden huolto oli keskiajalta aina 1900-luvun alkuun asti maata omistaneen väestön velvollisuus. Alueen lupaavan taloudellisen kehityksen katkaisi Hattujen sota (v. 1741-43), jonka jälkeen laaditussa Turun rauhassa vuonna 1743 Ruotsin ja Venäjän valtakuntien välinen raja siirtyi Kymijokeen. Kymijoen länsipuolella sijaitseva ruotsalainen Kymenkartanon lääni ja itäpuolella venäläinen Kymenkartanon provinssi. Pääosa kummankin alueen ihmisistä oli edelleen suomenkielisiä. Vuonna 1809 Suomi liitettiin kokonaisuudessaan Venäjään ja kolme vuotta myöhemmin Venäjä palautti Kymijoen itäpuoliset alueet, ns. vanhan Suomen autonomisen Suomen suurruhtinaskunnan yhteyteen, mutta Kymijoki säilyi lääninrajana ja väestö suomenkielisinä.

Maanomistusolosuhteet

Kymijoen itäpuoliset alueet

Vireillä olevaan rantaosayleiskaavaan liittyvällä Alakylän kyläyleiskaava-alueella asutus oli aiemmin keskittynyt Kymijoen itäpuolella sijaitsevaan Kouvolan kylään, joka oli jakautunut Mäki-, Saari- ja Ala-Kouvolaan. Kylän strateginen sijainti korostui entisestään, kun ylisen Viipurintien Kymijoen lauttapaikka siirrettiin Ruotsulasta Vilppulaan. Lauttarannan läheisyyteen rakennettiin kievari sekä hirs-

siä kasarmeja ja makasiineja venäläisille sotajoukoille. Alueelle sijoitetun varuskunnan toimesta Alakylään rakennettiin Kymijoen ylittävä uiva silta. Veikko Talvi kirjoittaa Kouvolan historian 1. osassa, että kylän laajentuminen kiihtyi 1800-luvun alussa. Vuoden 1818 henkikirjan mukaan Kouvolan kylässä oli jo 44 taloa ja niissä 415 asukasta. 1850-luvun puoleen väliin mennessä kylän talojen lukumäärä oli kasvanut jo 56 ja asukkaita kylässä oli 530, joten Kouvola oli jo talo- ja asukaslukujen puolesta Valkealan suurin kylä. Kouvola oli maanomistuksellisesti talonpoikaiskylä, sillä palkollisia oli ainoastaan rovasti Hornborgin omistamassa Jukon talossa (Jukonhovi). Veikko Talvi kirjoittaa: ”*Jukkoa hoidettiin samaan tapaan kuin lähikartanoita Värälää sekä Tolkkilaa Kymijoen länsirannalla. Kyläläiset sanoivatkin Jukkoa hoviksi ja kun Stenijn perheen muutettua Jukkoon siitä tuli säätyläis-tila, alettiin sitä nimittää Kouvolan kartanoksi. Nimenvaihdokseen vaikutti varmaan sekin, että Jukon myöhemmän isännän metsänhoitaja N. H. Hornborgin puoliso oli Värälän ja Tolkkilan kartanoiden omistajan vapaaherra Otto Albert Wreden tytär. Vanhan Suomen perua Valkealassa oli totuttu nimitämään kartanoita hoveiksi, kun sen sijaan Kymijoen länsipuolella ne olivat kartanoita.*” Segercrantzien kertoman mukaan Nikolai Hornborg otti vasta 1900-luvun vaihteen tienoilla käyttöön Kouvolan kartano -nimen.

Veikko Talvi mainitsee Kouvolan historia 1 kirjassa, että Kouvolan alkuperäinen kantatila oli jakautunut kymmeneen osaan. Osa kylän asutuksesta oli jo sijoittunut varsinaisen kyläalueen ulkopuolelle teiden varsille sekä kauempana oleville maastokumpareille. Kylän alkuperäinen taloryhmitys, sarkajako ja varsinkin pelto-, kaski-, ja niittymaiden sekä metsien sijainti vaikuttivat isojakoon, joka suoritettiin vasta vuonna 1832. Isojaossa jokaisen kantatilan tuli saada saman verran Kymijoen rannalta tai ainakin sen läheisyydessä sijaitsevaa savikkopeltoa, takamaiden niittyjä, metsää ja kaskimaata. Isojaossa Kouvolan kylän maat jaettiin kapeiksi ja pitkiä suikaleiksi, joista suurin osa ulottui Kymijoen rannalta aina kylän pohjoisrajaan saakka. Tämä sirpaloitunut maanomistuksellinen tilanne on sen jälkeen vaikuttanut alueen rakentumiseen ja uusien rakennusten sijoittumiseen aivan nykypäiviin asti siten, että Kouvolan vanhoille kyläalueille ei juurikaan ole rakentunut merkittävää uudis- tai täydennysrakentamista.

Kymijoen länsipuoliset alueet

Kymijoen länsipuoleisella alueella suurimman osan maa-alueista omistivat alueella olevat kartanot ja muut suurtilalliset. Kuningas Kaarle IX lahjoitti vuonna 1608 ratsumestari Henrik Wreden perillisille Elimäen neljänneskunta. Elimäen lahjoitettuja tiloja ei muiden lahjoitusmaiden tapaan palautettu kruunulle reduktioissa, joten alueen talonpojat joutuivat tekemään päivätyötä (taksvärkkiä) kartanoille yli 200 vuotta.

Suomen itsenäisyyden aika

Suuri muutos maanomistus olosuhteisiin koettiin vasta Torpparilain (15.10.1918) myötä, jolloin jokainen yksityisellä maalla asuva lampuoti (= vuokraviljelijä), torppari tai vähintään viisi vuotta asuntoaan hallinnut mäkitupalainen sai lunastaa tilansa omakseen, myös vastoin maanomistajan tahtoa. Torpparilakia täydensi vuonna 1922 säädetty Lex Kallio, joka velvoitti asutusviranomaiset etsimään maata tilattomille joko vapaaehtoisin kaupoin tai pakkolunastuksen keinoin. Maanhankintaa tarkennettiin vielä seuraavana hyväksytyssä asutuslaissa, Lex Pulkkisessa, joka astui voimaan vuoden 1938 alusta. Ennen toista maailmansotaa laadittujen maanhankintalakien seurauksena Kymijoen rantaosayleiskaavan suunnittelualueen maanomistusolosuhteissa oli jo tapahtunut suuria muutoksia.

Suomelle tappiollisen jatkosodan jälkeen Karjalan luovutettujen alueiden väestö sijoitettiin Suomen alueelle. Siirtoväen lopullinen asuttaminen toteutettiin eduskunnassa 5.5.1945 hyväksytyin maanhankintalain perusteella. Lain toimeenpanosta annettiin asetus ja sen toimeenpano annettiin Maatalousministeriön asutusasianosastolle (ASO). Maanhankintalain täydennykseksi annettiin useita erillislakeja. Asutukseen tarvittavan maan hankkimista varten perustettiin 193 maanlunastuslautakuntaa. Poikkeuksena talvisodan aikana laadittuun pika-asutuslakiin, nyt muodostettiin myös asunto-tontteja ja muodostettavaa tilajakoa muutettiin siten, että sekamuotoistilat jäivät pois ja niiden tilalle muodostettiin ns. asuntoviljelystila, sekä uutena kalastustila.

Maata asutukseen joutuivat luovuttamaan ensisijaisena valtio, seurakunnat, kunnat ja yhteisöt. Näiden jälkeen tulivat yhtiöt ja yksityiset maanomistajat. Hankinta tapahtui samaan tapaan kuin aiemmin sekä vapaaehtoisin kaupoin että pakkolunastuksella. Uusien tilojen muodostamisesta saivat maanluovuttajat valittaa asianomaisen läänin tarkastusoikeuteen, jonka tekemä päätös oli sitova. Siirtoväen sijoitussuunnitelman vuodelta 1945 mukaan Kymenlaakson alueelle sijoitettiin asukkaita Säkijärven, Koiviston, Jääsken ja Ilmalahden alueilta. Siirtoväkeä entisen Elimäen kunnan alueelle tuli kaikkiaan noin 3000 henkilöä, joka tuolloin lähes kaksinkertaisti kunnan senhetkisen väestömäärän.

Maanhankintalain seurauksena pääosa Kymijoen rantaosayleiskaava-alueella sijainneista kartoista ja suurtiloista pirstottiin lähes kokonaan pienemmiksi yksiköiksi. Esimerkiksi Värälän kartanon omistuksessa olleet maat jaettiin kokonaisuudessaan siirtolaisten asutustiloiksi. Tolkkilan kartanon ostanut Elimäen seurakunta luovutti kartanon alueet varsinaisen päärakennuksen lähiympäristöä lukuun ottamatta asutustarkoituksiin. Myös Anjalassa sijainneesta Rabbelugnin kartanosta erotettiin useita asuintiloja. Laajoille suurmaanomistukseen perustuneille viljelysalueille ja Kymijoen ranta-alueille rakentui runsas joukko uusia pieniä maatalouskeskuksia. Entisen Elimäen kunnan alueelle perustettiin kaikkiaan 332 uutta viljelystilaa ja samalla kokonaisia kyliä käsittäneet suurtilat kutistuivat murto-osaan entisestään. Henkikirjaväkilukujen mukaan esimerkiksi Vilppulassa (Koriolla) asukasluku kasvoi uusien tilojen perustamisen vuoksi seuraavasti: vuonna 1919 alueella asui 836 henkilöä, vuonna 1950 jo 2000 henkilöä ja vuonna 1980 2727 henkilöä. Muuttunut kiinteistöjaotus vaikutti merkittävästi alueen kulttuuriympäristöön, muuttaen sen sellaiseksi kuin me sen nyt näemme ja koemme. Muutos on jatkunut edelleen 2000-luvulle siten, että uudet rakennuspaikat ovat sijoittuneet aiempaa rakentamista lähemmäs Kymijokea.

Kuva 5. Viistoilmakuva Tolkkilan kartanon pohjoispuoliselta alueelta. Kartanon nykyinen päärakennus sijoittuu kuvassa vasemmalla olevalle metsäiselle alueelle. Talousrakennuksien muodostama pihapiiri sijoittuu kuvan keskiosaan. Kymijoen länsipuolella vanhempi maatalouteen liittyvä rakentaminen keskittyy pääosin tiiviisti tilakohtaisiin pihapiireihin alueen läpi kulkevien tielinjojen yhteyteen. Kaikki uudemmat (1900 ja 2000-luvulla perustetut) rakennuspaikat sijoittuvat lähes poikkeuksetta aivan Kymijoen rantojen läheisyyteen. Kuvassa oikeassa reunassa olevien rakennusten paikalle on rakennettu uudet vuonna 2018. *Kuva Lentokuva Vallas Oy 3.10.2016.*

Kymijoki sotahistoriallisena näyttämönä

Kymenlaakson alue oli maantieteellisen sijaintinsa takia useaan kertaan idän ja lännen välisten konfliktien sekä sotien tapahtumapaikkana 1300–1900-lukujen aikana. Sotatoimet ovat aina pääosin tuhonnet alueella sijainneet rakennukset. 1800-luvulta tai sitä vanhempaa rakennuskantaa on alueella säilynyt hyvin vähän ja säilyneet rakennukset ovat pääsääntöisesti harvinaisia yksittäistapauksia, lähinnä varastoja, aittoja, muualta siirrettyjä rakennuksia tai rakennusten osia. Varsinaisia yli sata vuotta vanhoja pihapiirejäkään alueelta ei ole löytynyt.

Suuren pohjan sodan aikana Viipurin kaupungin puolustus murtui neljän vuoden piirityksen jälkeen vuonna 1710. Kaupungin kukistumisen jälkeen venäläiset joukot pääsivät hyökkäämään lähes esteettä nykyisen Kymenlaakson alueelle. Ruotsin Suomen alueelle sijoittamat joukot vetäytyivät ylivoimaisen vihollisen edessä ja asettuivat puolustusasemiin Kymijoen länsirannalle, jolloin Kelttiin, Vilppulaan, Ummeljoelle ja Anjalaan rakennettiin kiinteitä puolustusasemia. Koko Suomen tynkäärmeija oli sijoitettu Kymenlaaksoon vuonna 1711, jolloin armeijan ylipäällikkö piti päämajanaan Perheniemen kartanoa Iitissä. Vihollinen saapui Kymijoelle kesällä 1712. Lyhyiden taisteluiden jälkeen joukot kääntyivät takaisin itään. Venäläiset joukot nousivat seuraavana kesänä maihin poltetun Helsingin alueelle ja alkoivat edetä sisämaahan. Kymijoelle linnoittautuneet joukot joutuivat vähitellen vetäytymään pohjoiseen ja jättivät eteläisen Suomen venäläisten armoille. Suomessa alkoi venäläisten miehitysaika, isoviha (1713-21), joka päättyi vuonna 1721 Uudessakaupungissa solmittuun rauhaan. Rauhassa Ruotsi joutui luopumaan kaikista Suomenlahden eteläpuoleisista alueistaan sekä Kaakkois-Suomesta, jossa valtakuntien raja määrättiin kulkemaan Virolahdelta Porajärvelle. Siellä uusi rajalinja yhtyi Stolbovan rauhan rajaan.

Kuva 6. Venäläisen rekognosointiprikaatin (= tiedustelu) mitauksia Ruotsinpyhtäältä, Iitistä ja Elimäeltä vuosina 1777-1805. Kuvassa Kymijoki välillä Korja-Myllykoski. Lähde www.arkisto.fi

Hattujen sota, eli ns. pikkuviha (1741-43) alkoi, kun venäläiset hyökkäsivät elokuussa 1741 Lappeenrantaan. Ruotsin päävoimat eivät tällöin ehtineet järjestyä ajoissa, jolloin Lappeenrannan puolustus murrettiin ja kaupunki ryöstettiin. Ruotsin asevoimat ryhtyivät vastahyökkäykseen vasta Lappeenrannan kukistumisen jälkeen. Venäläiset aloittivat laajamittaisen rintamahyökkäyksen Kaakkois-Suomen alueella kesäkuussa 1742, jolloin ruotsalaisten armeija perääntyi Kymenlaakson läpi aina Helsinkiin asti. Kaikki Kaakkois-Suomen strategiset asemat ja linnoitukset luovutettiin lähes taisteluita vihollisen haltuun. Peräytyvät ruotsalaisjoukot polttivat myös vasta valmistuneen Haminan linnoituksen, Kyminkartanon sahoineen ja kaikki Kymijoen sillat. Perääntymisen aikana kohdistui runsaasti tuhoa alueella oleviin rakennuksiin ja omaisuuteen.

Rauhansopimus allekirjoitettiin Turussa 7.8.1743 (ns. Turun rauha). Rauhassa valtakunnan raja siirtyi Kymijokeen, jonka länsiranta jäi Ruotsin puolelle. Kymijoen ylityspaikkojen puolustusta ryhdyttiin suunnittelemaan ja Anjalan kartanon eteläpuolella vanha, itään Kymijoen yli johtavan maantien varrelle rakennettiin suojavarustuksia. Kymijokea seurailevan, Anjalan kirkonkylältä pohjoiseen Ummeljoen ja Värälän kylien kautta kulkevan maantien (nykyinen Anjalantie) suojaksi rakennettiin 1780-luvulla varustuksia ja erillinen sotatie, jota pitkin joukkojen kuljetukset rajan läheisyydessä olivat mahdollisia ympäri vuoden.

Kuva 7. Venäläisen rekognosointiprikaatin (= tiedustelu) mitauksia Ruotsinpyhtäältä, Iitistä ja Elimäeltä vuosina 1777-1805. Kuvassa Kymijoki Myllykoski – Anjala välillä. Lähde www.arkisto.fi

Turkki julisti sodan Venäjälle vuonna 1787. Ruotsin kuninkaan Kustaa III:n käskystä Suomen alueella liikekannallepano käynnistettiin keväällä 1788 ja joukkojen keskitykset aloitettiin itärajan tuntumaan. Kuninkaalla ei kuitenkaan ollut laillista oikeutta aloittaa sotatoimia. Puumalassa tapahtuneesta venäläisen tiedustelupartion rajanylityksestä kuningas sai mielestään riittävän syyn vihollisuuksien aloittamiselle ja ns. Kustaa III sota alkoi (1788-90).

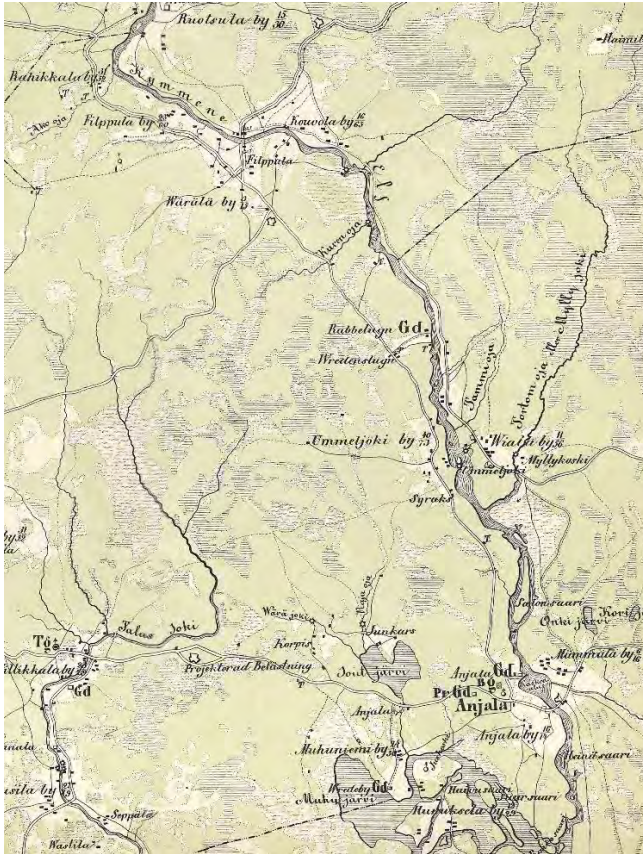
Savon prikaati hyökkäsi Savonlinnaan ja merellä sotatoimet alkoivat heinäkuussa Suursaaren meritaistelulla. Ruotsin maavoimien pääjoukot lähtivät etenemään Anjalan kautta kohti Haminaa. Kaupungin valtausyritystä edeltäneet toimet eivät sujuneet toivotulla tavalla eikä kaupungin haltuunotto onnistunut. Kesällä 1789 venäläiset joukot aloittivat sotatoimet etenemällä kohti Mikkeliä. Ruotsalaisten hyökkäys Haminaan ei taaskaan onnistunut, kun sivustatukea antaneet merivoimat kärsivät tappion Kotkan edustalla Ruotsinsalmen ensimmäisessä meritaistelussa.

Vuoden 1790 taisteluihin ruotsalaiset valmistautuivat huolellisesti ja sotatoimet aloitettiin hyökkäämällä Lappeenrantaan. Alkumenesityksen jälkeen venäläiset joukot työnsivät ruotsalaiset takaisin Kymijoen länsipuolelle ja onnistuivat jopa valtaamaan sillanpääaseman Kymijoen länsirannalta, jolloin sotatoimet jatkuivat Kymijoen rannoilla. Taisteluiden aikana tuhoutuivat täysin sekä Anjalan kivirakenteinen kartano että edellisen vuoden tulipaloilta säästyneet kylän 12 tilaa ja 10 torppaa. Samaan aikaan poltettiin myös kaikki Rabbelungin kartanon rakennukset sekä Kotkassa sijainnut Kyminkartano. Ruotsin saaristolaivasto otti yhteen Venäjän laivaston kanssa toisessa Ruotsinsalmen meritaistelussa, jossa Ruotsin laivasto otti yhden merisotahistoriansa loistavimmista voitoista. Venäjän laivasto oli tuhottu ja taistelun jälkeen keisarinna Katariina II oli valmis sotatoimien lopettamiseen. Rauha solmittiin Kouvolan Värälässä sijaitsevassa ”*Rauhan temppelissä*” elokuussa 1790.

Useiden Euroopassa tehtyjen sotatoimien jälkeen Ranskan keisari Napoleon oli vuoteen 1807 mennessä saanut lähes koko Euroopan vaikutuspiiriinsä. Ainoastaan Englanti oli sitkeästi pitänyt puoliiaan. Venäjän ja Ranskan välisissä rauhanneuvotteluissa 7.7.1807 solmittiin varsinaisen rauhansopimuksen lisäksi kuuluisa Tilsitin liittosopimus, joka velvoitti Venäjän huolehtimaan omalta osaltaan

Englantia vastaan suunnatun kauppasaarron pitävyydestä. Ruotsin kuningas Kustaa IV Adolfin taipumattomuuden vuoksi sopimus johti ennen pitkää vääjäämättömästi siihen, että välirikkoa vältellyt Venäjän keisari Aleksanteri I joutui hyökkäämään Suomeen. Venäläisjoukot ylittivät Ruotsin rajan 21.2.1808 ja ns. Suomen sota alkoi. Ennakolta laaditun taktiikan mukaisesti Ruotsin armeija ei ryhtynyt vastaiskuun vaan peräytyi lähes Ouluun saakka. 17.9.1809 allekirjoitetussa Haminan rauhansopimuksessa Venäjän ja Ruotsin raja siirtyi Tornion- ja Muonionjoelle ja Ahvenanmaan sekä muun Suomen alue liitettiin Venäjän yhteyteen. Kymijoki muuttui Suomen yhdistämisen jälkeen valtakunnan rajasta lääninrajaksi.

Kuva 8. Kalmbergin kartasto, lehti 5 vuodelta 1855. Karttaleyhdellä näkyy Kymijoen varrella olevat kylät. Lähde www.arkisto.fi

Krimin sodan (ns. Oolannin sota 1853-56) aikana Kouvolan Alakylässä leireili venäläisiä joukko-osastoja ja alueelle rakennettiin ensimmäiset kasarmirakennukset ja Kymijoen yli rakennettiin kelluva silta. Rakennukset purettiin ja pystytettiin myöhemmin toiseen käyttötarkoitukseen Kouvolan asemakylään.

Ensimmäisen maailmansodan (1914-17) alussa venäläiset aloittivat laajamittaiset linnoitustyöt Suomen etelärannikolla ja Kymenlaaksossa. Kouvolassa sijaitsevilla linnoitelaitteilla varmistettiin ja puolustettiin Savon rataa, Kouvola-Kotka rataa sekä Kouvolan tärkeää rautatieristeyttä. Linnoitteiden avulla myös valvottiin Salpausselän päällä kulkenutta maantietä. Puolustusasemat rakennettiin pääosin metsäisten mäkien laidoille siten, että niistä on voitu estää lännestä ja luoteesta lähestyvän vihollisen eteneminen. Varsinaisten puolustuslinjojen selustaan on myös sijoitettu erillisiä varustuksia. Ensimmäisen maailmansodan aikaisesta venäläisestä linnoitetehtävästä on inventoitu yksittäisiä osakokonaisuuksia, jotka eivät kuitenkaan sijoitu Kymijoen ranta-osayleiskaavan suunnittelualueelle.

Kymijoki-linja

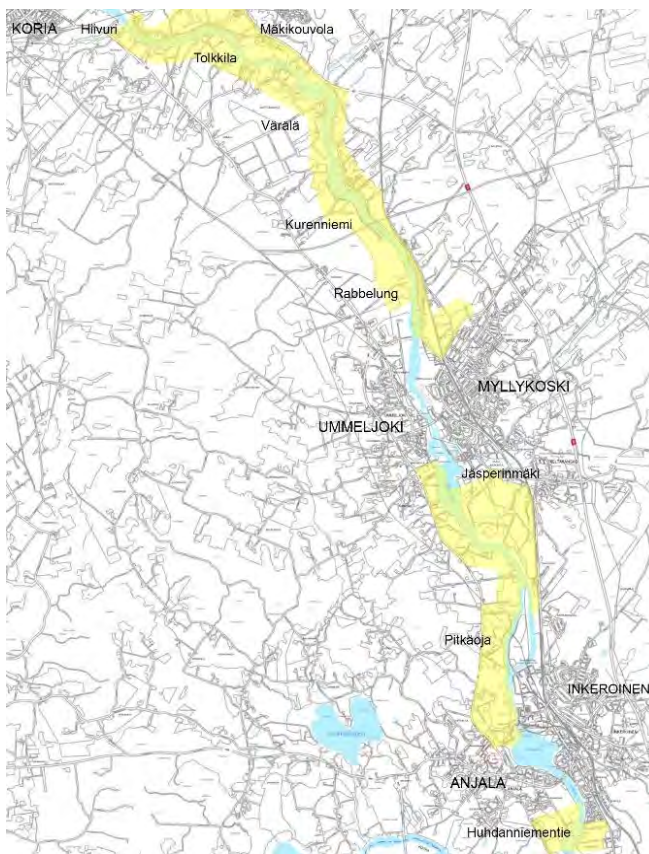
Kymijoki-linja on läntisin Kaakkois-Suomessa sijaitsevista 1940-luvulla rakennetuista linnoituslinjoista. Kotkasta Kouvolaan ulottuva Kymijoki-linja myötäilee nimensä mukaisesti Kymijokea. Suurin osa sen linnoitteista sijaitsee Kymijoen länsirannalla, mutta alkuperäinen linnoitussuunnitelma sisälsi puolustusvarustuksia myös joen itäpuolella. Kymijoki-linja, eli K-linja on jäänyt Kymenlaaksossa sijaitsevien Salpalinjan ja Hamina-Taavetti –tukilinjan varjoon, eikä sen toteutuneita linnoitteita ole järjestelmällisesti inventoitu tai tutkittu. Osin tämä ehkä johtunee puolustuslinjan jäämisestä keskenräiseksi.

Kymijoen ranta-alueiden linnoitussuunnitelmat olivat olleet esillä jo kesällä 1939 ennen talvisotaa. Kymijoki-linjan jatkeena pohjoiseen oli Haukkajärvi–Kivijärvi-puolustuslinja. Syksyllä 1939 päämajan reservissä ollut 6. divisioona oli rakentamassa linjan juoksuautoja ja ampumapesäkkeitä puolustuksellisesti uhanalaisimmista paikoista. Talvisodan alussa, joulukuussa 1939, koko Kymijoki-linjan linnoittaminen annettiin merivoimien komentajan hoidettavaksi ja sen vuoksi linnoitustyöt keskitettiin Suomenlahden ranta-alueisiin ja Kymijoen suistoon. Rakennustyöt keskeytyivät joulukuussa, kun linnoitustöissä olleet joukot siirrettiin pysäyttämään Laatokan koillispuolella etenemässä ollut vihollista. Kymijoki-linjan rakennustyöt aloitettiin vasta maaliskuussa 1940, kun talvisota oli jo päättynyt. Rakentajina olivat tällöin ruotsalaiset vapaaehtoiset, Luumäen linjalta (L-linja, joka oli

myöhemmin osa Salpalinjaa) siirretyt työjoukot sekä päämajan reservissä ollut 23. divisioona. Kymijoki-linjan rakennustöihin osallistui arvioiden mukaan enimmillään 15 000 työntekijää, joista suurin osa oli paikalla vain runsaan kuukauden. Kymijoki-linjalle oli toukokuuhun 1940 mennessä valmistunut ilmoituksen mukaan 20 kilometriä taistelu- ja yhteyshautaa, 5 kpl betonisia kk-korsuja, 64 kpl 1-2 ryhmän majoituskorsuja ja 5 kpl betonisia majoituskorsuja. "Kalliokorsuja" (luolia) syntyi seitsemän kappaletta ja kiviastetta (1-4-rivistä) 1,8 kilometriä. *Lähde: Arimo, Reino. Suomen linnoittamisen historia 1918-1944.*

Työt Kymijoki-linjalla, Myllykosken ja Utin välillä päättyivät jo loppukesästä 1940, jolloin linnoittamisen painopiste siirtyi itään Salpalinjalle. Töiden keskeyttämistä esitti 2. armeijakunnan komentajaksi 16.4.1940 tulleen kenraaliluutnantti K. L. Oechin esityksestä päämaja. Kenraaliluutnantti Oesch oli aiemmin Kymijoki-linjalla tekemänsä tarkastuksen jälkeen sitä mieltä, että rakenteilla ollut Kymijoki-linja oli liian kaukana Salpalinjasta, vaikeasti puolustettavissa ja aivan liian pitkä. Hän määritteli ehdotuksessaan sen vastineeksi uuden puolustuslinjan rakennettavaksi Haminan ja Taavetin välille (Hillonniemi–Reitkalli–Kannusjärvi–Lankila–Kurvinjärvi–Puntari (Alakivijärvi). Lyhyen suunnitteluvaiheen jälkeen päämaja antoi 15.8.1940 käskyn Hamina-Taavetti-tukilinjan rakentamisesta (HT-linja). Alue oli maastollisesti edullisempi ja puolustuslinjasta tuli Kymijoki-linjaa selvästi lyhyempi. HT-linjan rakennustöiden aloittaminen syyskuussa 1940 päätti lopullisesti työt koko Kymijoki-linjalla. *Lähde: Arimo, Reino. Suomen linnoittamisen historia 1918-1944.*

Kouvolan kaupungin kaupunkisuunnittelu on saanut Itä-Suomen Sotilasläänin Esikunnalta 9.2.2011 Kymijoki-linjan sijaintitietoja maankäytön suunnitteluun liittyen. Tietojen perusteella Kymijoen ranta-osayleiskaava-alueella ovat sijainneet seuraavat linnoitteet:

Kuva 9. Kymijoen keskiosan rantayleiskaavan kaavaraja on merkitty kartalle keltaisella. *Lähde Kouvolan kaupunki, maankäyttö 2020.*

Korian ja Myllykosken välisellä alueella sijaitsi useita Kymijoki-linjaan liittyviä linnoittelaitteita. Hiivurin ja Tolkkilan kohdilla Kymijoen ranta-alueelle oli toteutettu eri kohtiin vahvistettua ampumahautaa. Osa alueella sijainneista ampumahautoista on ollut vahvistamattomia. Alueelle oli tarkoitus rakentaa myös kaksi hirsirakenteista majoituskorsua. Hiivurin alueelle toteutetut ampumahaudat näkyvät osin vielä 1950-luvun lopussa laaditun (14.4.1959) Korian rakennussuunnitelman muutoksen pohjakartassa. Nykyisin kyseisillä paikoilla ei linnoitteita enää ole.

Kurenniemen ja Myllykosken pohjoispuoliselle Kymijoen ranta-alueelle oli toteutettu n. 1300 metriä vahvistettua ampumahautaa ja Kurensaaren pohjoispuoleiselle ranta-alueelle 140 metriä ampumahautaa. Korian ja Myllykosken välisellä alueella Kymijoen ranta-alueet ovat pääosin viljelyskäytössä olevaa peltoa eikä jäänteitä linnoitteista ole peltoalueilla enää havaittavissa. Osa 1930-luvulla tehdyistä linnoitteista on myös varmasti jäänyt toisen maailmansodan jälkeen ranta-alueelle perustettujen asutustilojen pihojen ja rakennusten alle.

Myllykosken ja Inkeröisen välisellä rantaosayleiskaavan suunnittelualueella ei Kymijoki-linjan linnoitteita ole. Myllykosken Jäsperinmäelle, kaava-alueen ulkopuolelle, oli toteutettu 209 metriä vahvistettua ja 310 metriä vahvistamatonta ampumahautaa sekä kaksi kalliokorsua. Kartan mukaan alueella on myös ollut puisia korsuja. Maastokäynnillä 23.5.2017 rakenteita ei kuitenkaan löytynyt.

Kuva 10. Maastokeilauskuvaa Pitkäojan eteläpuoliselta alueelta. Lähde <https://kartta.paikkatietoikkuna.fi/?lang=fi>

Anjan pohjoispuolella sijaitsevalle Pitkäojan alueelle rakennettiin 150 metriä vahvistettua ampumahautaa ja 150 metriä vahvistamatonta ampumahautaa. Kyseiset kaivannot sijoittuvat alueelle, jolla ei ole rakennuksia tai harjoitettu maanviljelystä, joten ne saattavat yhä olla maastossa havaittavissa. Rakenteiden kuntoa ei kuitenkaan ole varmistettu maastokäynnillä.

Anjalan eteläpuoleisella rantaosayleiskaavaan kuuluvalla Huhdanniementien alueeseen liittyvillä Linterin, Rauhamäen, Jurvisen, Aholan ja Salon tilojen väliselle alueelle rakennettiin 600 metriä vahvistettua ampumahautaa, jonka torjuntasuunta oli itään kohti Kymijokea. Kyseiselle ranta-alueelle on rakennettu 1950-luvulla useita asuin- ja talousrakennuksia, jolloin kaivannot on varmaankin täytetty. Alueen viljelyksessä olevat pellot ulottuvat Kymijokeen, joten kyseisille peltoalueille tehdyt rakennelmat on myös vuosien kuluessa täytetty.

Kokonaisuutena voisi todeta, että Kymijoki-linjan kenttälinoitteet ovat tuhoutuneet pääosin taisteluhautojen jäätyä alueelle laajentuneen asutuksen, maa- ja metsätalouden tai uudistuneen tieverkon alle. Puurakenteisista linnoitteista on poistettu tukimateriaalit ja eroosio sekä maatalouteen liittyvät erilaiset maanmuokkaustoimenpiteet ovat vuosien myötä pyöristäneet maisemasta aiemmin hyvin erottuneita muotoja. Osaa kaivannoista on varmasti täytetty ranta-alueelle sijoittuneen asuinrakentamisen vuoksi. Alueella saattaakin yhä olla rakennuksia, joiden kellarikerroksissa on hyödynnetty Kymijoki-linjan rakenteita.

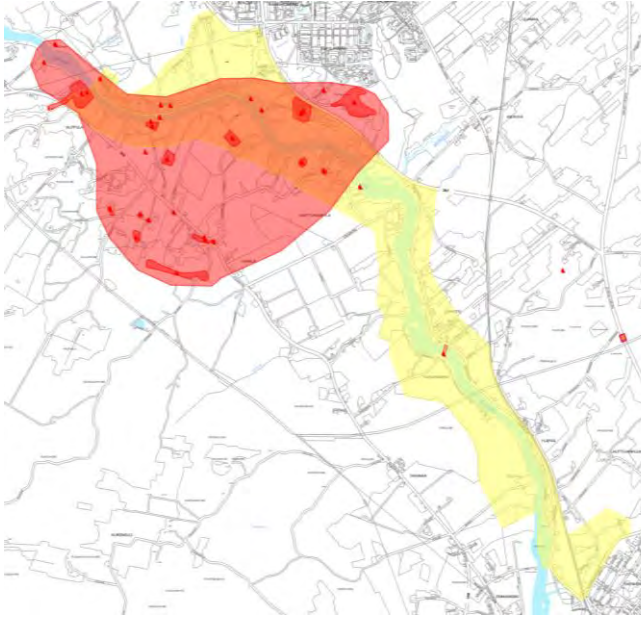
Toisen maailmansodan kohteet eivät vielä ole muinaismuistolain määrittelemiä kiinteitä muinaisjäännöksiä, mutta maankäyttö- ja rakennuslain perusteella ne on kuitenkin otettava huomioon maankäytön suunnittelussa niiden historiallisen merkityksensä takia. Kymijoki-linjan rakennetut puolustuslaitteet ovat osa kulttuuriympäristöstämme, joka yhdessä Hamina-Taavetti- ja Salpa-linjan puolustusjärjestelmien kanssa muodostavat varmasti myös kansainvälistä merkitystä sisältävän sotahistoriallisen kokonaisuuden.

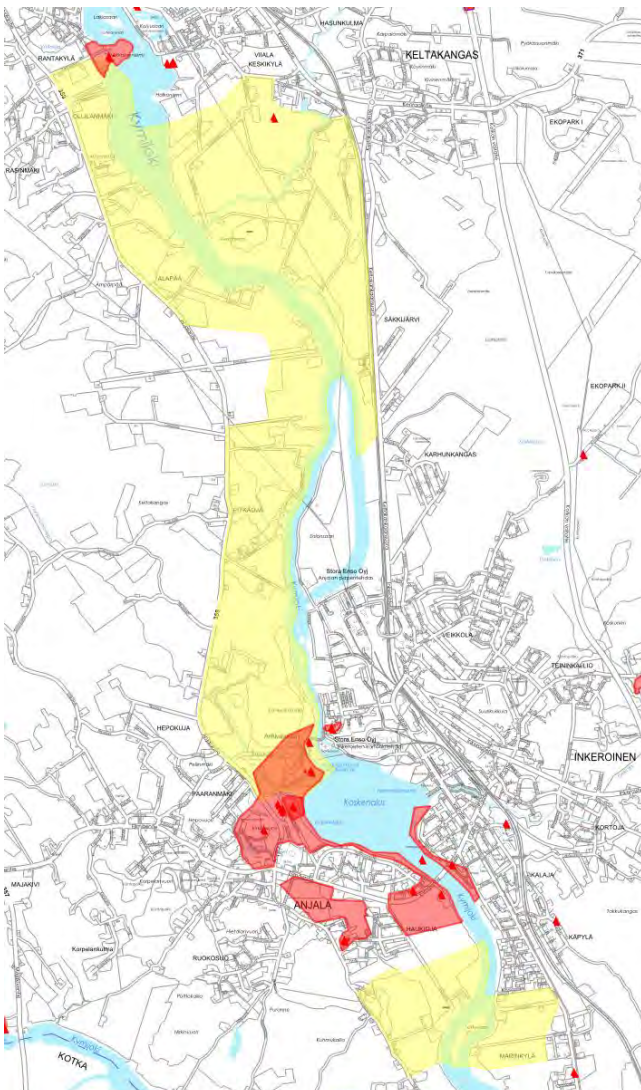
Kuva 11. Näkymä Anjalan pohjoispuolella sijaitsevalta Pitkäojan alueelta, jossa rakentaminen sijoittuu kuvan keskellä olevan Linja-ahontien varrelle sekä kuvan yläaidassa kulkevaan Anjalantiehen tukeutuviin talouskeskuksiin. Kuva Lentokuva Hannu Vallas Oy 3.10.2016.

Muinisjäännökset

Kuva 12. Rantaosayleiskaavan rajausta Korian ja Myllykosken välillä on esitetty kartalla keltaisella ja Museoviraston muinajäännöskohteet ja -alueet punaisella. Lähde Kouvolan kaupunki, maankäyttö, 2020.

Museoviraston ylläpitämän muinajäännösrekisterin mukaan rantaosayleiskaavan suunnittelualueella on 19 muinajäännöskohdetta (*punaiset kohteet, tilanne vuonna 2020*). Suurin osa Kymijoen rantaosayleiskaava-alueella olevista muinajäännöksistä on sotahistoriallisia kohteita. Tiedossa olevat vanhimmat säilyneet sotilaslinnoitteet ovat peräisin ns. Kustaa III sodan ajalta (vuosilta 1788-90) ja ne on merkitty muinajäännösrekisteriin. Alueella on myös sotilastoimintaan liittyviä leiripaikkoja ja muita rakenteita.

Suunnittelualueella sijaitsee myös ensimmäisen maailman sodan aikaisia linnoitteita, joista osa on inventoitu vuonna 2008. Kyseisen inventointityön on tehnyt John Lagerstedt Museovirastosta (*Pohjois-Kymenlaakso. Sotahistoriallisten muinajäännösten inventointi. John Lagerstedt, Museovirasto, 2008.*) Inventoidut kohteet on merkitty muinajäännösrekisteriin. Museovirasto tarkastanut keväällä 2017 yhdessä maakuntaliiton kanssa maakunnan alueelle sijaitsevien sotahistoriallisten kohteiden aluerajaukset (*Kymenlaakson maakunnan sotahistoriallisten kohteiden aluerajauksen tarkistus 2017. Museovirasto / Kulttuuripäristöpalvelut, FM John Lagerstedt, 2017.*). Kouvolan osalta kohteita oli tiedossa 85 kpl. Niiden lisäksi tiedossa oli kaksi uutta kohdetta, jotka tarkastettiin maastokäynnillä. Selvityksen jälkeen Kouvolan kohteiden lukumäärä on 86 kpl.

Kymijoen rantaosayleiskaava-alueella sijaitsee myös toisen maailmansodan aikaisen Kymijoki-linjan linnoitelaitteita, korsuja ja muita rakenteita, joita ei vielä ole inventoitu.

Tässä inventoinnissa ei käyty läpi alueella olevia muinajäännöksiä.

Kuva 13. Rantaosayleiskaavan rajausta Myllykosken ja Anjalan välillä sekä Anjalan eteläpuolisella alueella on esitetty kartalla keltaisella ja Museoviraston muinajäännöskohteet ja -alueet punaisella. Lähde Kouvolan kaupunki, maankäyttö, 2020.

INVENTOIDUT ALUEET JA KOHTEET

Tässä selvityksessä alueet ja kohteet on jaettu valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja paikallisesti merkittäviin. Valtakunnallisesti merkittävät alueet esitellään selvityksessä, mutta niiden arvotus sisältyy Museoviraston ylläpitämiin RKY-kohdetietoihin. Maakunnallisesti ja paikallisesti merkittävät kohteet arvotetaan yhdessä Kymenlaakson Museon kanssa. Tässä inventoinnissa ei myöskään käyty läpi alueella olevia muinaisjäänöksiä.

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY

Kymijoen keskiosan rantayleiskaava-alueella sijaitsee kaksi kohdetta, jotka on huomioitu Museoviraston laatimassa valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen inventoinnissa (RKY). RKY on Museoviraston laatima inventointi, joka on valtioneuvoston päätöksellä otettu maankäyttö- ja rakennuslakiin perustuvien valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkoittamaksi inventoinniksi rakennetun kulttuuriympäristön osalta 1.1.2010 alkaen. Valtakunnallisen RKY-inventoinnin kohteet antavat alueellisesti, ajallisesti ja kohdetyypeittäin monipuolisen kokonaiskuvan maamme rakennetun ympäristön historiasta ja kehityksestä. Valtioneuvoston valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita koskeva 14.12.2017 tehty päätös tuli voimaan 1.4.2018. Päätös edellyttää, että valtakunnallisesti arvokkaiden kulttuuriympäristöjen ja luonnonperinnön arvot, kohteiden alueellinen monimuotoisuus ja ajallinen kerroksisuus turvataan maakuntien suunnittelussa ja kuntien kaavoituksessa sekä valtion viranomaisten toiminnassa. Valtakunnallisesti arvokkaiden rakennettujen kulttuuriympäristöjen aluerajaukset ja kohdekuvaukset ovat ladattavissa Museoviraston internet-sivuilta osoitteesta www.rky.fi. (Lähde <http://www.rky.fi>, vierailtu 20.10.2016)

Anjalan historiallinen ympäristö ja Rabelugn

”Kymijokeen liittyvällä Anjalan kulttuurimaisemalla on merkittävä asema kartanolaitoksen muotoutumisessa, valtakunnan sotahistoriassa sekä varhaisen suurteollisuuden syntypaikkana. Anjalan kartanokulttuuria rakennuksineen, laajoine viljelyksineen ja koivukujineen edustavat vanhat Wrede-suvun kartanot Anjalan kartano, Rabelugn (Takamaa), Wredeby ja Rauhamaa. Anjalan rälsistä 1805 erotettuun Takamaan kartanoon johtaa puolitoista kilometriä pitkä koivukujanne, jossa entiset pelto-lohkojen rajat on merkitty kuusilla.” (Lähde <http://www.rky.fi>, vierailtu 20.10.2016)

Kuva 14. Kuvassa Rabelugnin kartanoalue idästä tarkasteltuna. Varsinainen rakennettu pihapiiri sijoittuu Kymijoen rantaan. Alueelle kulkee koivuriveillä reunustettu kuja Takamaan suora -nimiseltä Koria-Anjala tienosalta. Kuva Lentokuva Vallas Oy 1.8.2014.

Kuva 15. Anjalan kartanoalue idästä tarkasteltuna. Kartanorakennuksen suojelutilanne on tarkentunut vuonna 2019. Kuvan alalaidassa näkyy osa vanhasta Inkeröisten kartonkitehtaasta. Kuva Lentokuva Vallas Oy 3.10.2016.

”Anjalan kartanon läheisyydessä on 1756 valmistunut Anjalan ristikirkko, jonka rakennusmestarina on toiminut todennäköisesti Arvid Junkkarinen. Teiden risteyksessä sijaitsevassa puukirkossa on itäsuomalaiseen tapaan ulospäin kapenevat ristivarret. Kirkon empiretyylinen ulkovuoraus on 1840-luvulta. Anjalan valtauksessa vaurioita kärsineen kirkon sisustuksen keskeiset osat ovat 1790-luvulta. Kirkon tapuli on valmistunut 1792. Kirkon luoteispuolella Kirkkovuorella sijaitseva vanha hautausmaa jäi 1800-luvun lopussa Wrede-suvun käyttöön. Suvun punatiilinen hautakappeli on vuodelta 1860 (G.Th. Chiewitz). Lisäksi tunnelmallisella hautausmaalla on mm. Kakolan vankien Mathilda Wreden haudalle pystyttämä obeliski vuodelta 1934. Kirkkoa vastapäätä maantien toisella puolen on Heikki Siikosen 1940 suunnittelema Anjalan entinen kunnantalo.”

”Anjalan kartanon puistomaisemaa leimanneen Ankkapurhan kosken partaalle on perustettu Kymenlaakson ensimmäinen puuhiomo 1872. Kymijoen puunjalostusteollisuuden kehittyminen suurteollisuudeksi on muuttanut maisemakuvaa 1800-luvun lopulta lähtien. (Ks. erilliset tehdaskohteet, Anjalan paperitehtaan ja Inkeröisten kartonkitehtaan alueet; Myllykosken teollisuusalue.)”

Lähde: http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1282, vierailtu 5.6.2018

Kuva 16. Anjalan kirkko.

Kuva 17. Kirkkovuoren kappeli.

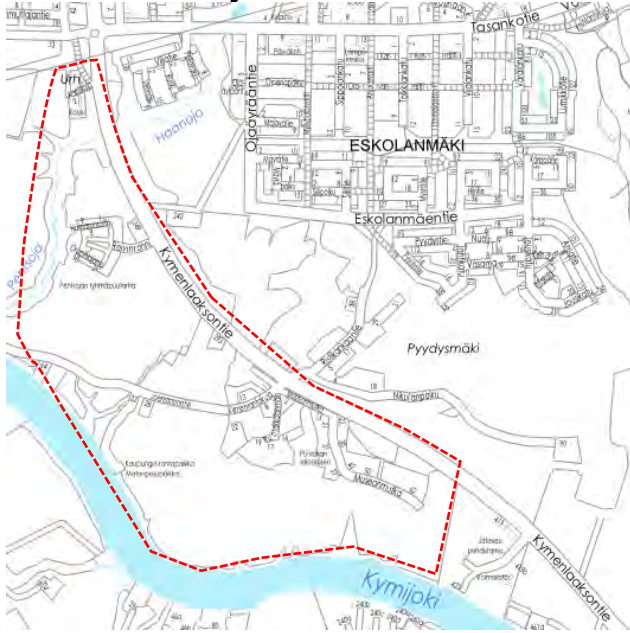

Kuva 18. Anjalan entinen kunnantalo.

Maakunnallisesti arvokkaat kohteet

Kouvolan Mäkikylä

Kymijoen rannan ja Salpausselän eteläisen harjanteen välillä levittäytyy laaja tasanko, jota on viljelty satoja vuosia. Tämä viljelysmaisema muodostaa arvokkaan maisemakokonaisuuden, jonka asutuksen alkuperästä kerrotaan Kouvolan historian I osassa seuraavaa:

"Kouvolan kylän ensimmäisten asukkaiden oletetaan vaeltaneen Salpausselkää pitkin Kymijoen rantamille Hämeestä. Olettamusta tukee alueen alkuperäisten asukkaiden puhuma Hämeen murteisiin kuuluva "meilän" murre. Asutuksen tarkkaa ajankohtaa ei ole pystytty selvittämään, mutta vanhojen asiakirjojen mukaan kylän alueella on 1550-luvulla ollut 15 savua. Kylän nimenä Kouvola esiintyy vanhoissa asiakirjoissa 1400-luvun puolivälissä ja se on liitetty Prihan suvun Jussi-nimiseen esi-isään, joka eli 1400- ja 1500-lukujen vaihteessa. Sana Kouvo merkitsee sutta, karhua, toisaalta haamua, aavetta." (Veikko Talvi).

Kuva 19. Mäki-Kouvolan sijoittuminen kaupunkirakenteeseen. Lähde Kouvolan kaupunki, maankäyttö 2020.

Kuva 20. Vanha tielinjaus.

Kuva 21. Museonmutka 15, v. 1951.

Kuva 22. Museonmutka 22, v. 1900.

Kuva 23. Museonmutka 21, v. 1920.

Kuva 24. Museonmutka 26, v. 1972.

Kuva 25. Museonmutka 23, v. 1900?

Kuva 26. Museonmutka 31, v. ?

Kuva 27. Museonmutka 31, aitat.

Kuva 28. Museonmutka 37, v. 1961.

Kuva 29. Museonmutka 30, v. 1961.

Kuva 30. Museonmutka 42, v. 2008.

Kuva 31. Museonmutka 50, v. 2014.

Kuva 32. Museonmutka 62, v. 1920.

Kuva 33. Museonmutka 62, aitta v. ?

Kuva 34. Kymenrantakuja 13, v. 2007.

Kuva 35. Kymenrantakuja 8, v. 1980.

Kuva 36. Puolakkalanmäki 2, v. 1954.

Kuva 37. Puolakkalanmäki 17, v. 1933.

Kuva 38. Kymenrantakuja 8, v. 1970-l.

Kuva 39. Mäkikouvola, kylän paikka.

Kuva 40. Puolakkalanmäki 19, v. ?

Kuva 41. Puolakkalanmäki 16, v. 1959.

Kuva 42. Kymenrantakuja 22, v. 1951.

Kuva 43. Näkymä Kymenrantakujalta.

Kuva 44. Joenrannantie 28, v. 1975.

Kuva 45. Joenrannantie 32, matonpesupaikka.

Kuva 46. Joenrannantie 34, v. 2004.

Kuva 47. Aapiskuja 2, Alakylän koulu, 1932 Toivo Salermo.

Kuva 48. Laajennus 1946 Urho Koivisto.

Kuva 49. Alakylän koulun talusrakennukset 1932.

Kuva 50. Kymenlaaksontie 293, v. 2003.

Kuva 51. Pentsojan ryhmäpuutarha.

Kuva 52. Kymenlaaksontie 249, v. 1900.

Ruotsin ja Venäjän välisten sotien rintamalinja on useita kertoja kulkenut Kymijoen lähetyvillä ja Kymijoki on ollut rajajokena 1743–1808. Erityisen raskaasti Kouvolankylä kärsi pikkuvihan aikana 1741–43, jolloin venäläiset tuhosivat sen lähes täysin. Kustaan sodassa 1788–90 Kouvolankylä oli sotatantereena. Itämaisen sodan (Krimin sota, Oolannin sota 1853–56) aikana Kouvolan Mäkikylään rakennettiin varuskunta, jonka rakennusten hirsistä rakennettiin myöhemmin useita taloja Kouvolan asemakylään. Useiden sotatoimien vuoksi alueen rakennuskanta on rakennettu pääosin 1900-luvulla, eikä alueella ole kulttuurihistorian tai rakennusperinnön kannalta arvokkaita yksittäiskohteita. Alueella on kuitenkin jäljellä useita talusrakennuksia ja niiden muodostamia ryhmiä, jotka ovat ilmeisesti peräisin tätä aikaisemmalta ajalta. Kyseiset rakennukset kertovat alueen asutushistoriasta. Entisen Puolakan talomuseon alueelle museotarkoituksessa kootut rakennukset muodostavat edustavan, kansanperinteen näkökulmasta arvokkaan kokonaisuuden. Mäkikylä muodostaa myös laajemman alueen liikenneverkon muotoutumisen näkökulmasta tarkasteltuna maakunnallisesti arvokkaan kyläalueen, jota on osittain täydennysrakennettu alueen ympäristönäkökohdat huomioiden.

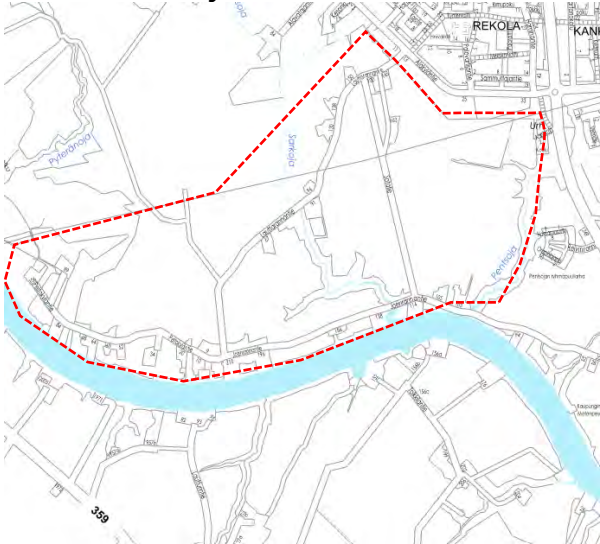
Kuva 53. Näkymä lännestä kohti Mäki-Kouvolaa. Kylän rakentaminen sijoittuu sekä sen pohjoisosassa olevalle kalliomäelle että kyläalueen läpi kulkevan tielinjauksen varrelle. Kymijoen ranta-alueella sijaitsee kylän talojen saunarakennuksia. Kuvan oikeassa reunassa näkyy Kouvolan Vesi Oy:n jätevedenpuhdistamo. Kuva Lentokuva Vallas Oy 1.8.2014.

Kuva 54. Näkymä Mäki-Kouvolan alueelle lännestä. Kymijoen rannassa olevissa metsäsaarekkeissa on rakennuksia. Taustalla näky Pentsojan ryhmäpuutarha-alue ja sen vieressä sijaitsevan Massalan tilan rakennusryhmä. Kuva Lentokuva Vallas Oy 1.8.2014.

Kouvolan Alakylä

Kuva 55. Alakylän sijoittuminen kaupunkirakenteeseen. Lähde Kouvolan kaupunki, maankäyttö 2020.

Kouvolan Alakylä on perinteinen valkealainen kylämaisema, jossa rakennukset sijaitsevat vuosisataiseen tapaan vierekkäin Kymijoen rantaääyräällä ja kylätien varressa. Alueen erikäinen rakennuskanta muodostaa yhtenäisen kokonaisuuden, joka tukeutuu alueen läpi kulkevaan kylätiehen. Kylätie kulkee osan matkaa asuin- ja talousrakennusten muodostavien umpinaisten piha-alueiden läpi. Tieltä avautuu hieno maisema Kymijoelle ja Elimäen puolella oleville pelloille.

”Kouvolan Alakylän nykyinen rakennuskanta on suurimaksi osaksi peräisin 1800-luvun lopun ja 1930-luvun väliseltä ajalta. Kymijoen rantaäyrää myötäilevän Peltokyläntien-Joenrannantien varrella vanhat pihapiirit muodostavat paikoin hyvinkin tiivistä kylämiljöötä. Muita, hyvin säilyneitä pihapiirejä on myös mm. joenrannasta koilliseen, Rekolaan johtavan Lauttarannantien varrella.” (Rurik Wasastjerna).

”Hämäläisperimä näkyy tavassa sijoittaa rakennukset neliön muotoisen pihan ympärille. Päärakennusten pohjaratkaisu noudatti yleensä perinteisestä parituvasta kehittyneitä kaavaa. Kylmän lasikuistin kautta saavuttiin eteiseen, jonka takana oli keittiö. Talon toisessa päässä oli iso tupa, toisessa kaksi kamaria. Marjoniemessä toiminut Viktor Koiviston sementtivalimo urakoi useita Alakylän talousrakennuksia tai möi niitä varten tunnusomaisia ns. ryhmytillään, joita näkee siellä täällä seinissä.” (Lähde: Rurik Wasastjerna Kouvolan kaavoitus- ja rakennusperintö, 2011).

Alakylän läpi kulkevan Sotatien eteläpäässä Kymijokeen laskevan Sarkojan kohdalle rakensi Mäki-Kouvolaan sijoitettu varuskunta sillan 1850-luvulla. Alueen läpi kulkeva Sotatie on varuskunnan rakentama Itämaisen sodan aikana 1853-56. Tiellä ei koskaan sodittu, vaan nimi on kyläläisten antama. Ko. paikalla Kymijoen yli liikennöi Tolkkilan kartanon lautta 1940-luvulle saakka. Kouvolan Alakylä muodostaa maakunnallisesti arvokkaan kyläkokonaisuuden, joka on rakentunut Kymijoen ja alueen historiallisen tieverkon varrelle. Alue on säilyttänyt ominaispiirteensä, vaikka sille on sijoitettu täydennysrakentamista. Alueen tiestö on nykyisin osa Kymijoen ulkoilureittiverkostoa.

Kuva 56. Joenrannantien ja Sotatien risteysalueelle sijoittuneet talouskeskukset Huovila, Niilola, Rantala ja Markkula muodostavat Alakylän itäisimmän asutuskeskittymän. Kuva Lentokuva Vallas Oy 1.8.2014.

Kuva 57. Joenrannantie 64, v. 1967.

Kuva 58. Näkymä Pentsojan kohdalta.

Kuva 59. Pentsojan luonnonsuojelualue.

Kuva 60. Joenrannantie 103, v. 1912.

Kuva 61. Näkymä Joenrannantieltä pohjoiseen kohti Sotatien risteystä.

Kuva 62. Joenrannantie 105, v. 1910.

Kuva 63. Joenrannantie 105, v.?

Kuva 64. Joenrannantie 114, v. 1920.

Kuva 65. Näkymä Sotatien risteyksestä.

Kuva 66. Joenrannantie 138, talousrak.

Kuva 67. Joenrannantie 138, v. 1912.

Kuva 68. Näkymä Joenrannantieltä.

Kuva 69. Joenrannantie 156, talousrak.

Kuva 70. Joenrannantie 156, v. 1938.

Kuva 71. Joenrannantie 196, talousrak.

Kuva 72. Joenrannantie 196, v. 1901.

Kuva 73. Joenrannantie 196, talousrak.

Kuva 74. Joenrannantie 198, v. 1920.

Kuva 75. Joenrannantie 198, talousrak.

Kuva 76. Joenrannantie 198, talousrak.

Kuva 77. Joenrannantie 202, v. 1920.

Kuva 78. Joenrannantie 210, talousrak.

Kuva 79. Joenrannantie 210, v. 1925.

Kuva 80. Näkymä Kouvolan Alakylästä Peltokyläntien ja Joenrannantien risteysalueelta. Kylän taluskeskukset ovat sijoittuneet Kymijoen rantaa seuraavaan Peltokylän- ja Joenrannantien varrelle siten, että asuinrakennukset sijoittuvat tien ja Kymijoen väliin ja talusrakennukset tien ja peltoalueiden väliin. Varsinaisen kyläalueen ulkopuolella olevat tilakeskukset sijoittuvat erilleen toisistaan alueelle johtavan Lauttarannantien varrelle. Kuvan oikeassa yläreunassa kulkevan Sarkojan metsäiset ranta-alueet rajaavat Alakylän kulttuurimaisematilaa ja katkaisevat pitkät näkymät alueen läpi. Kuva Lentokuva Vallas Oy 1.8.2014.

Kuva 81. Peltokyläntie 9, talusrakennus.

Kuva 82. Peltokyläntie 10, v. 1982.

Kuva 83. Peltokyläntie 10 pihapiiri.

Kuva 84. Peltokyläntie 9, v. 1919.

Kuva 85. Peltokyläntie 9, talusrakennus.

Kuva 86. Peltokyläntie 20 talusrakennus.

Kuva 87. Peltokyläntie 20, v. 1910.

Kuva 88. Peltokyläntie 34, v. 1959.

Kuva 89. Näkymä Peltokyläntieltä.

Kuva 90. Peltokyläntie 52, v. 1952.

Kuva 91. Peltokyläntie 52, talusrakennus.

Kuva 92. Peltokyläntie 52, talusrakennus.

Kuva 93. Peltokyläntie 60, v. 1920.

Kuva 94. Peltokyläntie 64, v. 1975.

Kuva 95. Peltokyläntie 68, v. 1910.

Kuva 96. Peltokyläntie 68, v. 1994.

Kuva 97. Peltokyläntie 68, talousrakennus.

Kuva 98. Peltokyläntie 68, v. 2005.

Kuva 99. Peltokyläntie 84, v. 1956.

Kuva 100. Peltokyläntie 84, talousrakennus.

Kuva 101. Peltokyläntie 90, v. 2005.

Kuva 102. Peltokyläntie 106, v. 1920.

Kuva 103. Koria-Alakylä ulkoilureitti.

Kuva 104. Peltokyläntie 89, v. 1920.

Kuva 105. Näkymä Kouvolan Alakylästä Peltokyläntien läntisimmästä osasta, jossa maatalouskeskukset sijoittuvat kauemmas Kymijoen rantaan. Kuvat Lentokuva Vallas Oy, 1.8.2014.

Kuva 106. Näkymä Kouvolan Alakylästä Peltokyläntien länsiosasta, jossa talouskeskusten sijoittuminen vastaa vielä varsinaisen kyläalueen rakennettua ympäristöä.

Kuva 107. Lauttarannantie 67, v. 1906.

Kuva 108. Sarkojan ylittävä silta.

Kuva 109. Fingrid Oyj:n 700 kV johtolinja.

Kuva 110. Lauttarannantie 91, v. 1957.

Kuva 111. Lauttarannantie 96, v. 1964.

Kuva 112. Lauttarannantie 96, talousrak.

Kuva 113. Lauttarannantie 130, v. 1922.

Kuva 114. Lauttarannantie 130, talousrak.

Kuva 115. Lauttarannantie 130, pihapiiri.

Kuva 116. Lauttarannantie 138, v. 1920.

Kuva 117. Lauttarannantie 138, talousrak.

Kuva 118. Näkymä Lauttarannantieltä.

Kuva 119. Lauttarannantie 150, v. 1920.

Kuva 120. Talousrakennus Sotatiellä.

Kuva 121. Talousrakennus Sotatiellä.

Kuva 122. Lauttarannantie 165, v. 2012.

Kuva 123. Sotatie 100, v. 2007.

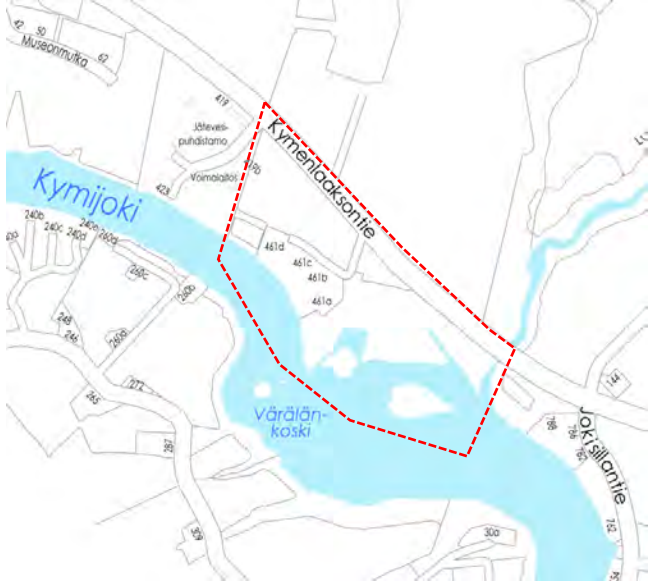
Kuva 124. Lauttarannantie 163, v. 1936.

Kuva 125. Näkymä vasemmalla olevan Lauttarannantien, keskellä olevan Sotatien ja Kymijokea seuraavan Joenrannantien alueelta. Alueen läpi kulkeva Sarkoja muodostaa kulttuurimaisemaa rajaavan puustoisien vyöhykkeen. Taluskeskuksien pihapiirit sijoittuvat aivan tieuriin kiinni. Alakylän koulu pilkistää aivan kuvan oikeassa reunassa. Kuva Lentokuva Vallas Oy, 1.8.2014.

Kymijoen varren kartanoalueet / Kouvolan kartano, eli Jukon tila

Kuva 126. Kouvolan kartanon sijainti. Lähde Kouvolan kaupunki, maankäyttö 2020.

Kuva 127. Kymenlaakson tie 46b, v. 1820. Kouvolan kartanon, eli Jukonhovin päärakennus. Oletus rakennusten siirrosta Kymijoen rantaan jo 1800-luvun alkupuoliskolla vaikuttaa liian varhaiselta.

Viimeistään 1860-luvun puolivälissä Jukon tilalle Kymijoen rantaan täytyy olla siis pystytetty säätyläisasumiseen soveltuvat rakennukset. Koska 1875 karttaan on merkitty kaksi asuinrakennusta, lie ne paikalla jo tuolloin ollut nykyinen, rannansuuntainen, myöhäisempiretyylinen päärakennus sekä siihen nähden poikittain sen kaakkoispuolella sijainnut, vuonna 1931 palanut, mansardikattoinen vanha kartanon hirsirunkoinen päärakennus. Asukkaiden mukaan molempien rakennusten hirsirungot oli siirretty paikalleen 1800-luvulla. Jälkimmäistä kunnostettiin 1900-luvun alussa. Varsinaisen päärakennuksen palon jälkeen nykyisen päärakennuksen yläkertakin otettiin asuinkäyttöön, minkä jälkeen rakennus käsitti yhteensä yhdeksän huonetta. Palaneen rakennuksen paikalla on yhä graniittinen kivijalka. Lisäksi pihapiirissä on nykyisen päärakennuksen pohjoispuolella kolmas asuinrakennus, jota on jatkettu itään 1900-luvun alussa. Kyseessä lie vanha palkollisten asuinrakennus. Alkuperäisistä rakennuksista kartanon päärakennuksen lähiympäristössä on jäljellä vielä vanha aitta. Lähde: Niemi 3.7.1993; Purho 2004: inventointikortit 909_68, 909_6801, 909_6802 ja 909_6806

Veikko Talvi kirjoittaa: ”Jukkoa hoidettiin samaan tapaan kuin lähikartanoita Värälää sekä Tolkkilaa Kymijoen länsirannalla. Kyläläiset sanoivatkin Jukkoa hoviksi ja kun Stenijn perheen muutettua Jukkoon siitä tuli säätyläistila, alettiin sitä nimittää Kouvolan kartanoksi. Nimenvaihdokseen vaikutti varmaan sekin, että Jukon myöhemmän isännän metsänhoitaja N. H. Hornborgin puoliso oli Värälän ja Tolkkilan kartanoiden omistajan vapaaherra Otto Albert Wreden tytär. Vanhan Suomen perua Valkealassa oli totuttu nimittämään kartanoita hoveiksi, kun sen sijaan Kymijoen länsipuolella ne olivat

Valkealan kirkkoherra, rovasti Johan Kristian Hornborg (1783–1864) ”Valkealan keisari”, osti Valkealan kylästä mahdollisesti 1828 kahden naimattoman veljeksien hoitaman jakamattoman Jukon tilan (nro 14) sekä myöhemmin kaksi Strymanin tilan (nro 15) neljänestä. Näin Jukosta, joka lunastettiin perinnöksi 1851, muodostui kylään Veikko Talven sanoin ”suurenpuoleinen maatila”.

(Lähde: Talvi 1984:41; Hannele Niemi: Kartano ei ole enää esikuva. Kouvolan Sanomat 3.7.1993)

J.K. Hornborg siirretti Jukon tilan rakennukset keskeltä peltoaukeaa Kymijoen rantaan. Nykyiselle tontille pystytettyjen rakennusten rakennusajasta esiintyy lähteissä ristiriitaisia tietoja.

Lähde: Purho 2004: inventointikortit 909_68 ja 909_6801; Niemi 3.7.1993; www.kouvolankartano.fi/419989718

Ns. Kalmbergin kartaston vuonna 1855 julkaistussa karttalehdessä PV5a Jukon tila näyttää sijainneen vielä kaukana joesta peltoaukean keskellä lähempänä Niittyjokea. Vuonna 1875 julkaistun venäläisen topografikartan karttalehdessä XIII 38 nykyisen Kouvolan kartanon paikalla on kaksi asuinrakennusta, joista läntisemmän luoteispuolella on myös ulkorakennusryhmä. Jukon tilan paikka näyttäisi siirretyn tuon kahden vuosikymmenen jakson aikana myöhemmälle paikalleen osoittaen jälkimmäisessä kartassa jo Jukonhovin kartanon alkuvaiheen. Lähde: Kimmo Sepänen, Poikilo museot.

kartanoita.” Segercrantzien kertoman mukaan Nikolai Hornborg otti vuosisadan vaihteen tienoilla käyttöön Kouvolan kartano-nimen. *Lähde: Talvi 1984:41; Haimi 3.7.1993*

Hugo ja Greta Hornborg eivät saaneet omia lapsia, vaan adoptoivat Värälän kartanon omistajien Alexander ja Tyra Johanna Etholénin lapset, 5-vuotiaan Alecin ja 3-vuotiaan Harryn, kun heidän vanhempansa olivat hukkuneet vuonna 1916 laivan ajettua miinaan Ahvenanmerellä. Toinen pojista oli Hornborgien oma kummipoika. Alexander ja Harry Etholén muuttivat sodan jälkeen Ruotsiin. Veljekset saivat Jukosta Styrmanin tilaosuuden, jonka he myivät. Kouvolan kartanon Hugo ja Greta Hornborg testamenttasivat Margareta Segercrantzille, josta tuli Kouvolan kartanon seuraava haltija vuonna 1959. *(Lähde: Suuri Maatilakirja, osa IV. 1965, s. 766–767; Haimi 3.7.1993)* Margareta Segercrantzin kuoltua Kouvolan kartano myytiin Tonttilan perheelle, jonka kaksi sukupolvea asuivat tilalla 2010-luvun alkuun asti.

Kuva 128. Viistoilmakuva Kouvolan kartanon alueesta. Kuvassa näkyy myös kartanon eteläpuolella oleva luontokohde sekä maantien vieressä kulkeva vanha Mäkikylän ja Viialan välinen tielinjaus. Alueen puustoa on harvennettu keväällä 2018. Tila on alkujaan sijainnut kuvan vasemmassa yläkulmassa näkyvien rakennusten paikalla. Aivan kuvan oikeassa reunassa sijaitsee Myllyojan ylittävä sillan paikka. *Viistokuva Lentokuva Vallas Oy, 1.8.2014.*

Kuva 129. Kouvolan Vesi Oy:n jätevedenpuhdistamo (v. 1976) ja biokaasulaitos (v. 2014) on erotettu Jukon tilasta.

Kuva 130. Kymenlaaksontie 461a, asuinrakennus v. 1920, varasto 1800-l loppupuoli.

Kuva 131. Kymenlaaksontie 461a, v. 1900

Kuva 132. Kymenlaaksontie 461a, 1800-l.

Kuva 133. Kymenlaaksontie 461, v. 2008.

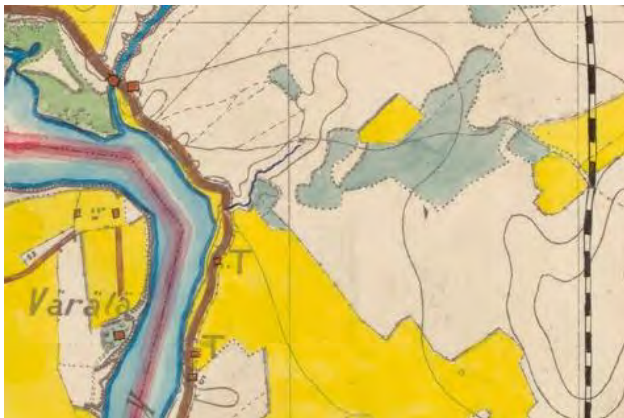
Kuva 134. Kymenlaaksontie 461, v ?.

Kymijoen varren kartanoalueet / Värälän kartanoalue

Kuva 135. Värälän kartanoalueen sijainti. Lähde Kouvolan kaupunki, maankäyttö 2020.

Kuva 136. Vuoden 1875 kartoitukseen perustuvassa venäläisessä topografikartassa näkyy kartanon alkuperäinen sijainti. Lähde www.arkisto.fi

Kuva 137. Näkymä Värälän kartanoalueelle idän suunnalta. Päärakennus on kuvassa ääri oikealla ja vanha kartanon talouspiha kuvan keskellä. Kartanon entisen päärakennuksen paikalle sijoitetut asutustilat muodostavat omat, pääosin 1940-50-lukujen vaihteessa muodostuneet pihapiirinsä Kymijoen ranta-alueelle. Värälän kartanoalueella on jäljellä kartanoajasta vain pari rakennusta. Alueen istutuksetkin ovat peräisin 1900-luvulta. Kuva Ilmakuva Vallas Oy 1.8.2014.

Värälän kartanon alue on osa valtakunnallisesti merkittävää sotahistoriallista kokonaisuutta. Ns. Kustaa III sodassa (1788-89) ruotsalaiset joukot suorittivat Värälässä 26.6.1789 Kymijoen ylityksen kuningas Kustaa III johdolla. Värälän kartano oli aiemmin osa Takamaan eli Rabbelugnin kartanoa. Kun kartano erotettiin omaksi tilakseen 1840-luvulla, alettiin sitä kutsua Värälän kartanoksi. Nykyinen Värälän kartano muodostettiin 1870-luvulla kylän rälssitiloista. Alkuperäinen kartanon päärakennus sijaitsi noin 500 metriä nykyistä päärakennusta etelämpänä. Nykyisen kartanon päärakennuksen on suunnitellut vuonna 1906 arkkitehti Agnes Dahl, joka oli kolmas suomalainen naisarkkitehti. Rakennuksen on mainittu olevan "amerikkalaisvaikutteinen". Tilanhoitajan rakennus ja viljamakasiini ovat 1900-luvun alkupuolelta. Kartanon pihapiiriin johtaa Korian ja Anjalan väliseltä tieltä koivukuja. (Lähde: Purho, Hannu. *Kymenlaakson kartanoiden rakennuskannan inventointiprojekti*. Kymenlaakson maakuntamuseo, Kotka, 2004.)

Värälän kartanoon on alkujaan liittynyt hoidettu metsäpuisto, mutta nykyisellään päärakennuksen ympäristö on metsittynyt eikä siihen vanhoja yksittäispuita luukuunottamatta liity enää havaittavissa olevia koristeistutuksia.

Kartanon lähialueelle on rakennettu neljä asutustilaa 1950-luvulla:

- Värälänrantatie 30b, v. 1958
- Värälänrantatie 44, v. 1956
- Värälänrantatie 46a, v. 1952
- Värälänrantatie 48, v. 1949

Kuva 138. Värälän kartano sijoittuu yksinäiselle paikalle Kymijoen muodostamalle niemelle (kuvassa vasen alareuna). Alkuperäinen vanha Värälän kartano on sijainnut niemen toisessa reunassa olevalla puustoisella alueella. Kuva Lentokuva Vallas Oy, 1.8.2014.

Kymijoen varren kartanoalueet / Tolkkilan kartanoalue

Kuva 139. Tolkkilan kartanoalueen sijainti. Lähde Kouvolan kaupunki, maankäyttö 2020.

Vapaaaherra Otto Wrede muodosti Tolkkilan kartanon Värälän kartanon entisistä rälsstiiloista. Aluksi Tolkkila toimi Värälän ulkokartanona, ns. härkähovina, jonka rakennukset sijaitsivat nykyisten talousrakennusten paikalla. Itsenäiseksi tilaksi Tolkkila erotettiin Värälän kartanosta vuonna 1913. Vuonna 1914 Otto Wrede myi kartanon agronomi Frans Uno Braskille, joka kehitti kartanoa maankuulun Ayrshire--karjansa ohella. Kartanon talousrakennukset rakennettiin 1920-luvulla. Uusi päärakennus sijoitettiin kauemmas talousrakennuksista Kymijokeen laskevan Mannerojan varrelle. Vaaleaksi rapatun, tyyliltään 1920-klassismia edustavan päärakennuksen suunnitteli rakennusmestari Heikki Siikonen vuonna 1924.

Tolkkilan kartano siirtyi vuonna 1935 paroni Rabbe ja Friiarinna Wreden omistukseen, joilta Elimäen kunta osti kartanon vuonna 1941. Toisen maailmansodan aikana kartanossa toimi sotasairaala. Sodan päätyttyä kartanoa asutti karjalainen siirtoväki. Sodan jälkeen Elimäen kunta jakoi kartanon maat asutustarkoituksiin siten, että vain päärakennuksen alue jäi kunnalle. Vuonna 1948 päärakennus

kunnostettiin Elimäen kunnalle lahjoitetuilla suojeluskunnan kannatusyhdistyksen varoilla lastenkodiksi. Lastenkoti oli 21-paikkainen ja vuodesta 1957 alkaen Anjalan kunta tuli lastenkodin toiseksi osalliseksi 1/3 osuudella. Lastenkodissa oli paikkoja myös liittiläisille lapsille. Päärakennus uudistettiin vuonna 1959. Lastenkodin toiminta lopetettiin 6.11.1975, jonka jälkeen kartano myytiin Rytkölän perheelle. Kartanon päärakennuksen vieressä oleva talli on peräisin tältä ajalta. Vuosina 1989-94 kartanon omisti Teijo Suojärvi. Kartanon päärakennus tuhoutui tulipalossa 16.9.1991, jolloin rakennuksesta jäljelle jäivät vain tiilirakenteet. Rakennuksen nykyasu on peräisin tulipalon jälkeisestä korjaustyöstä. Kartano päätyi pakkohuutokaupassa Elimäen seurakunnan omistukseen vuonna 1994. Rakennuksen korjaustyö valmistui vuonna 1998. Seurakunta katsoi kartanon soveltuvan erinomaisesti seurakuntaelämään liittyvien rippileirien ja juhllisuuksien järjestämiseen. Seurakunnan aikana alueen puistoa ja kartanon päärakennusta kunnostettiin. Kartanon piha-alueella kasvaa nykyisin varttuneita lehmuksia, mäntyjä sekä koivuja. Kartanoon liittyy puoliavoin, mäntyvaltainen haka sekä kaksi avointa hakaniittyä, joiden välissä tammirivi. Hevoshaan laidalla on myös koivurivi. Kartanon metsäpuistoa on osittain kunnostettu ja alueella kasvaa raitoja, kuusia sekä koivuja. Tolkkilan kartanolle johtaa Koria-Anjala tieltä koivukujanne. Seurakunta myi Tolkkilan kartanon vuonna 2017 Hello Team Finland Oy:lle, joka harjoittaa alueella kokous-, majoitus ja juhliiketoimintaa.

Kartanorakennuksen pohjoispuolelle sijoittuvalla talousrakennusten alueella sijaitsee suuri navetta, pitkä aitta ja useita uudempia asuinrakennuksia. Koko Tolkkilan kartanon lähialue on osa valtakunnallisesti merkittävää sotahistoriallista Värälän taistelupaikan kokonaisuutta. Alueella aiemmin sijainnut kiinteä muinaisjäännös (nro 1000013042) on poistettu alueella vuonna 2019 tehdyn tarkennusinventoinnin jälkeen.

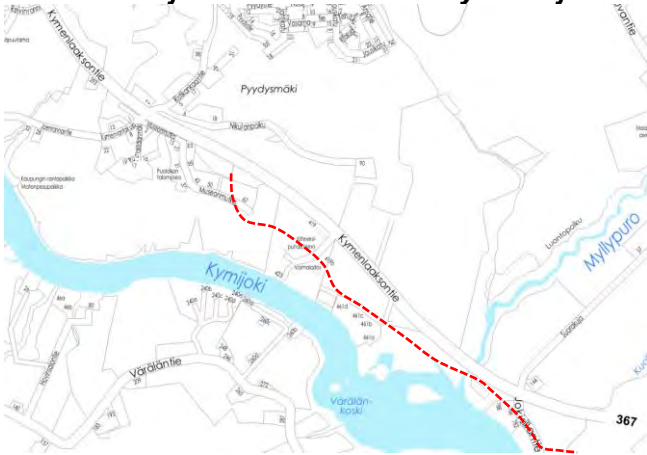
Kuva 140. Viistoilmakuvassa näkyvät Tolkkilan kartanon alueet, jotka Elimäen seurakunta jakoi asutustarkoituksiin. Kuvan keskellä näkyy Tolkkilan kartanon entinen talouskeskus, joka on jaettu kolmen asutustilan kesken. Tolkkilantie 206, v. 1949, Tolkkilantie 202, v.1959 ja Tolkkilantie 199, v. 1967. Vanhimmat talousrakennukset on rakennettu 1800-luvun lopussa ja uusimmat 1960- 1980-luvuilla. Kuvan oikeassa reunassa sijaitsevan Ranta-Tolkkilan tilakeskus on rakentunut 1950-luvulla (Tolkkilantie 176, v. 1949).

Vuonna 2019 tehdyn arkeologisen täydennysinventoinnin perusteella Värälän kylän muinaisjäännösrekisteriin merkitty kylänpaikka (Värälä by, kohde nro 1000037279)) on siirretty talousrakennusten paikalta Kymijoen rantaan. Kyseinen kyläpaikka näkyy yllä olevassa viistoilmakuvassa muuta aluetta tummempana vyöhykkeenä keskellä olevan pellon joen puoleisessa reunassa. *Kuva Lentokuva Vallas Oy 1.8.2014.*

Paikallisesti arvokkaat kohteet

Vanha tielinjaus Kouvolan Mäkikylässä ja kartanon läheisyydessä

Kuva 141. Mäki-Kouvolan ja Viialan kylän välinen vanha tielinjaus on merkitty opaskarttaan. Lähde Kouvolan kaupunki, maankäyttö, 2020.

Vanha Kouvolan ja Viialan kylät yhdistänyt tielinjaus kulkee Kouvolan Mäkikylän kautta Jukon hovin vieritse Myllyojalle. Tielinjaus on yhä maastossa näkyvillä. Tielle on alueen läpi kulkevien ojien kohdille asennettu yliajokivet, joten ilmeisesti vilkkaasti liikennöity tie oli kärnyillä ajettavassa kunnossa. Osa kivistä on kullunut päältä sileiksi. Jukon kohdalla tien vierellä kulkevat sivuojat alittavat tien graniittikivistä tehdyillä ojarummuilla. Myllyojan ylittävän sillan sijaintipaikalla on yhä näkyvillä ilmeisesti sillan penkereisiin tai tukirakenteisiin liittyviä kiviä.

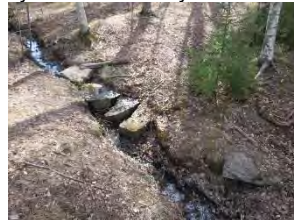
Kuva 142. Näkymä Myllypuron vanhan sillan kohdalta Jukonhovin, eli Kouvola kartanon länsipuolella. Kuvassa taustalla näkyy Kymenlaakson tien (maantie nro 367) vanha maantiesilta, joka on nykyisin kevyen liikenteen käytössä.

Kuva 143. Vanha tielinjaus on yhä näkyvillä ranta-alueella.

Kuva 144. Vanha tielinjaus seuraa Kymijoen ranta.

Kuva 145. Tien ylittävään ojaan on aseteltu astinkiviä.

Kuva 146. Kuva ojien tienalittuksesta.

Kuva 147. Vanha teräspalkkinen maantiesilta 367. Taustalla uusi putkisilta.

Kuva 148. Tielinjaus päättyy kiinteistöjen piha-alueille Jokisillantiellä.

Kuva 149. Tielinjaus Kouvolan kartanon piha-alueen eteläpuolella.

Kuva 150. Vanha tielinjaus kulkee Mäkikylän eteläpuolella maisemallisesti tärkeässä paikassa. Tien varressa on vanhoja kilometritolppia.

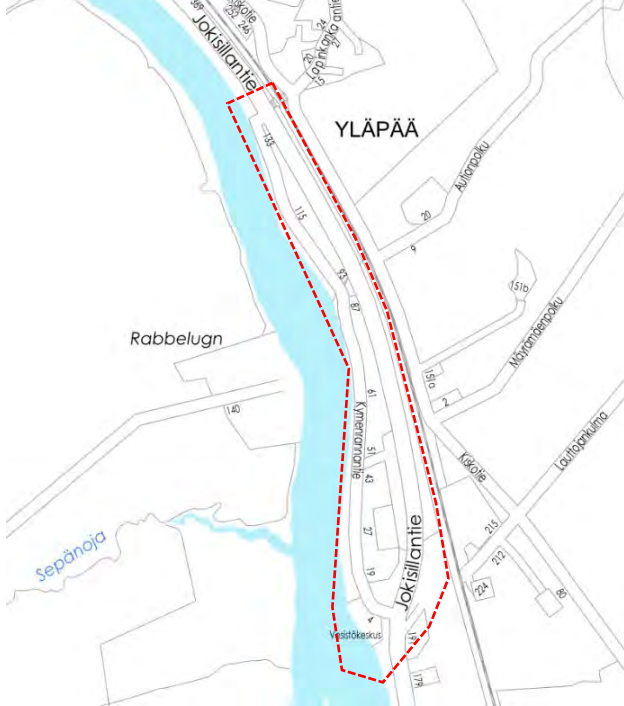
Kuva 151. Näkymä Museomutkalta.

Kuva 152. Vanha kilometritolppa.

Rantatie Yläpään kohdalla / Kymenrannantie

Kuva 153. Kymenrannantien sijoittuminen. Rabbelungin kartanon pihapiiri rakennuksineen sijoittuu Kymijoen toiselle puolelle. Lähde Kouvola kaupunki, maankäyttö, 2020.

Kymijoen ja Kouvola-Kotka rautatien välillä sijaitsee kapea asutuskaistale, joka tukeutuu van-

haan rantatiehen. Alueen rakennuskanta edustaa monia erilaisia rakentamisen tyyliä 1930-luvulta aina 2000-luvulle. Alueella on toiminut Kymenrannan kansakoulu vuosina 1925–1968. Alueella on myös ollut myös oma kauppa, joka on myöhemmin muutettu asuinrakennukseksi. Alueen eteläosassa sijaitsee 2000-luvulla toteutettu Myllykosken vesistökeskus, joka sisältää kolme venevarastoa, pukuhuonerakennuksen sekä erilaisia laitureita. Tien varrella olevien asuinrakennusten piha-alueita rajaavista metsiköistä on poistettu puustoa keväällä 2017.

Alueen kaupunkikuvallisesti arvokkain osa sijoittuu Jokisillantiestä erkanevan Kymenrannantien varrelle. Kyseisellä alueella eri-ikäinen rakennuskanta sijoittuu tiiviiksi riviksi Joenrannantien varrelle. Kymijoen rannassa on myös erilaisia puutavaran uittoon ja käsittelyyn liittyviä rakenteita, jotka muodostavat yhdessä Kymenrannantien varrella olevien rakennusten sekä Kymijoen länsipuolella olevan Rabbelungin kartanon rakennuskannan kanssa vaikuttavan kulttuurihistoriallisesti ja maisemallisesti arvokkaan kokonaisuuden

Kuva 154. Näkymä Kymenrannantien eteläisimmästä osasta, jossa vanha tielinjaus sijoittuu aivan Kymijoen rantaan. Alueen monipuolinen rakennuskanta liittyy suoraan tiealueeseen.

Kuva 155. Näkymä Kymenrannantien pohjoisosasta.

Kuva 156. Kymenrannantie 133, valmistunut v. 1960.

Kuva 157. Kymenrannantie 129, valmistunut v. 1998.

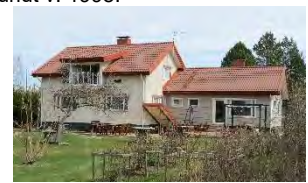
Kuva 158. Kymenrannantie 123, v. 1958.

Kuva 159. Kymenrannantie 117, valmistunut 1998.

Kuva 160. Kymenrannantie 109, v. 2005.

Kuva 161. Kymenrannantie 97, valmistunut v. 1959.

Kuva 162. Kymenrannantie 93, valmistunut v. 1991.

Kuva 163. Kymenrannantie 83, v. 1949.

Kuva 164. Kymenrannantie 79, 1950-luku, talousrak. v. 1995.

Kuva 165. Kymenrannantie 77, valmistunut v. 1935.

Kuva 166. Ranta-alueella on useita kiinteistöjen laitureita.

Kuva 167. Ranta-alueelle sijoituu saunarakennuksia.

Kuva 168. Kymenrannantie 43, v. 1983.

Kuva 169. Kymenrannantie 61, valmistunut v. 1938.

Kuva 170. Kymenrannantie 33, valmistunut v. 1950.

Kuva 171. Kymenrannantie 27, valmistunut. 1949.

Kuva 172. Kymenrannantie 19a, valmistunut v. 1947.

Kuva 173. Kymenrannantie 55, valmistunut v. 1945.

Kuva 174. Kymenrannantie 17, valmistunut v. 2001.

Kuva 175. Uittorakenteita Kymenrannantien varrelta.

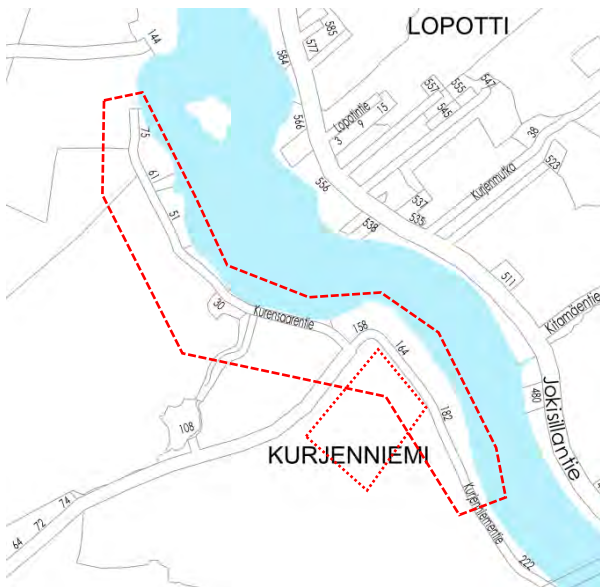
Kuva 176. Myllykosken vesistökeskus. Venevarastot ja pukuhuone v. 2007-2010.

Kuva 177. Näkymä lännestä Kymijoelle ja sen itäpuolella olevalle Kymenrannantien alueelle. Asuinrakentamisen alueita rajaavien metsäalueiden puustoa on harvennettu vuonna 2017, joten siltä osin alue on huomattavasti avoimempi. Rabbelugnin kartanon päärakennus pihapiireineen ja rakennuksineen on kuvan vasemmassa alareunassa. Kuva Lentokuva Vallas Oy 1.8.2014.

Kurjenniemi

Alueella sijaitsevista kartanoista erotetuille alueille rakentui 1940-50-luvuilla kymmeniä uusia asutustiloja. Tyypillisesti uudistilojen varsinainen tilakeskus ja sen talusrakennuksilla rajattu piha sijoittuvat Kymijoen rantapenkereelle ja viljelyksessä olevat pellot niiden ja Korja-Anjala tien väliselle alueelle. Ympäristömuodostus on uudistiloissa erilainen kuin alueen vanhemmilla tiloilla, jotka sijoittuvat saarekkeiksi lähemmäs tietä rantaan ulottuvien peltosarkojen keskelle. Osin jo hieman rapistuneet ja tilamuodostukseltaan sekalaiset tilakokonaisuudet muodostavat yhtenäisen kulttuurimaiseman, jossa Kymijoki on vahvasti läsnä.

Kuva 178. Kurjenniemen (Kurjenniemen) sijainti. Heikkilän sahan alue on merkitty kuvaan pisteiviivalla. *Lähde Kouvolan kaupunki, maankäyttö 2020.*

Kuva 179. Kymijoen länsirannalla Kurjenniemessä sekä entisen Elimäen puolella maatalojen talouskeskukset sijoittuvat aivan Kymijoen rantaan. Kurjennientie 190, v. 1949, Kurjennientie 182, v. 1952. Kurjennientie 178, v. 1951.

Kuva 180. Kurjennientie, loma-asuntoja.

Kuva 181. Kurjennientie 178, v. 1951.

Kuva 182. Kurjennientie 271, v. 2008.

Kuva 183. Kurensaarentie 30, v. 1930.

Kuva 184. Kurjennientie 108, v. 1996.

Kuva 185. Kurjennientie 261, v. 1948.

Kuva 186. Kurensaarentie, loma-asuntoja.

Kuva 187. Kurensaarentie 61, v.1957.

Kuva 188. Kurensaarentie 51, v. 1996.

Kurjenniemi, Heikkilän sahan alue

Kauppaneuvos Fr. A. Gradd, kauppias N. F. Gadd sekä kapteeni K.R. von Essen saivat vuonna 1859 senaatilta luvan perustaa höyrysaahan Anjalan kappeliseurakuntaan Rabbelugnin kartanon maalle. Paikaksi oli valittu Heikkilän torpan seutu, joka nykyisin tunnetaan nimellä Kurjenniemi. Vuonna 1861 valmistunut höyrysaaha oli suurimpia teollisuusyrityksiä, joihin Suomessa oli tuolloin ryhdytty, sillä pelkästään peruspääoma oli 250 000 hopearuplaa. Saha oli valmistuessaan Suomen suurin höyrysaaha, joka kävi sadan hevosvoiman Bolinder-merkkisellä höyrykoneella ja saha oli varustettu neljällä kaksoisraamilla. Suunnitelmana oli käyttää 100 000 12-kyynäristä tukkia, jotka oli määrä ottaa yhtiön omista metsistä tai ostaa Laukaan, Saarijärven ja Viitasaaren pitäjistä asti. Sahan vihkiäiset pidettiin 4.1.1862 ja samalla toimitettiin koesahaus. Tuotteet oli määrä rahdata Haminaan, mikä oli hankalaa ja kallista. Jo vihkiäisjuhlassa lausuttiin ajatus koko sahan siirtämisestä Kotkaan, mikäli Kymijoesta saadaan uittokelpoinen. Sahan toimi vain lyhyen aikaa sillä koneet pysähtyivät jo vuonna 1868 ja saha siirtyi yleisessä huutokaupassa Ummeljoen sahan pääosakkaan Paul Wahlin omistukseen. Ummeljoen ja Heikkilän sahoilla työskenteli 120-140 miestä, jotka asuivat perheineen alueella suurissa yhteisparakeissa. Vuoden 1875 mittaukseen perustuvassa venäläisessä topografikartassa sahan kohdalle on Kymijoen yli merkitty ponttonisilta. Sahalta johti suora tieyhteys Rabbelugnin kartanolle. Tien pohjoisin osa, Kurjenniementie on yhä käytössä ja sitä pitkin kuljetaan joen rannalle rakennetuille loma-asunnoille. (Lähde: Oksanen, Eeva-Liisa. Anjalan historia.)

Kymijoen uittomahdollisuuksista merelle asti julkaistiin tutkimus vuonna 1862 ja vuonna 1870 tehtiin ensimmäinen onnistunut koeuitto. Uittomahdollisuuden avautuminen aiheutti sahan siirron Kotkan Hietasen saareen, jonne siirtyivät myös sahan työntekijät. Vuonna 1883 Heikkilän sahalta asui enää sahanhoitajan lisäksi yksi sahatyömies sekä joitakin leskinaisia ja loisia. Sahan rakennukset purettiin ja vähitellen sahan paikka jäi unohduksiin (Lähde: Oksanen, Eeva-Liisa. Anjalan historia, s. 511-512).

Kuva 189. Ote Venäläisestä topografikartasta vuodelta 1875. Karttaan on merkitty niemessä sijainnut Heikkilän saha ja Kymijoen ylittävä ponttonisilta.

Kuva 191. Kurjenniemi kuvattuna 1.8.2014. Saha-alueen läntisimmässä osassa sijainneiden rakennusten paikat näkyvät pelollolla. Muita rakenteita alueella ei ole enää näkyvissä. Kuva, Lentokuva Vallas Oy 1.8.2014.

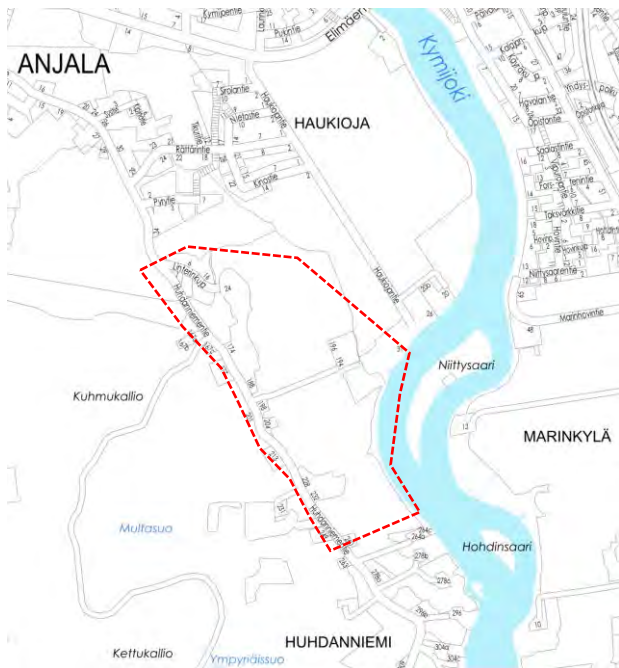

Kuva 190. Kurjenniementien ja Kymijoen välissä olevat rakennukset ovat peräisin 1900-luvun puolesta välistä. Joen itäpuolella ponttonisillan kohdalla sijainnut rakennus on purettu.

Huhdanniementien ympäristö

Kuva 192. Huhdanniementien sijainti, lähde Kouvolan kaupunki, maankäyttö, 2020.

Anjalan kirkolta etelään johtava Huhdanniementie sijoittuu Anjalan kirkonkylän eteläpuolella olevalle alueelle, Kymijoelle laskevan peltoalueen ja sen länsipuolella olevan kallioisen mäen väliin. Tielinjaus noudattaa alueen maisemallista rajaa ja siihen liittyvä asuin- ja talousrakentaminen sijoittuu helminauhamaisesti tien varrelle siten, että rantapelot ulottuvat tilakeskusten välissä olevissa notkelmissa aina Huhdanniementielle asti. Alueen vanhimmat rakennukset ja niiden muodostamat piha-alueet sijoittuvat tien varrella oleville mäenharjanteille.

Suurin osa Huhdanniementien varrella olevista rakennuksista on rakennettu 1950-luvun jälkeen. Alueen vanhinta rakennuskantaa edustava Aholan talouskeskus sijoittuu Huhdanniementien eteläosaan. Kymijoen ranta-alueella, maisemallisesti erittäin merkittävällä paikalla, sijaitsee Kouvolan Vesi Oy:n omistama jätevedenpuhdistamo.

Kuva 193. Rauhamäen tilakokonaisuus sijoittuu maisemallisesti merkittävälle paikalle Huhdanniementien varrelle.

Kuva 194. Linterinkuja 1, v. 1927.

Kuva 195. Linterinkuja 6, v. 2008.

Kuva 196. Linterinkuja 16, v. 2016.

Kuva 197. Linterinkuja 24, v. 1920.

Kuva 198. Linterinkuja 24, v. 1920.

Kuva 199. Huhdanniementie 174, 1979.

Kuva 200. Huhdanniementie 174, v. 1988.

Kuva 201. Huhdanniementie 188, v. 2017.

Kuva 202. Haukiojantie 31, 1950-luku.

Kuva 203. Huhdanniementie 198, Martinmaan tilakeskus, 1965

Kuva 204. Huhdanniementie 198, talousrakennus v. 1991.

Kuva 205. Huhdanniementie 194, jätevedenpuhdistamo, v. 1976.

Kuva 206. Aholan päärakennus, Huhdanniementie 204, v. 1920.

Kuva 207. Aholan navettarakennus (v.?) sijoittuu kiinni Huhdanniementiehen.

Kuva 208. Huhdanniementie 204, saunarakennus.

Kuva 209. Huhdanniementie 228. Salon tilakeskus edustaa 1960-luvun rakentamista (v. 1966).

Kuva 210. Huhdanniementie 230, talousrakennus sijoittuu keskelle Kymijoelle laskevaa peltoaluetta.

Kuva 211. Huhdanniementie 230, v. 1998. alueelta aukeaa pitkiä näkymiä Kymijoen itäpuolelle Marinkylään.

Kuva 212. Näkymä Kymijoelta, vasemmalla Kaseksenmetsä oikealla Marinhovi. Kuvassa oleva oja johtaa jätevedenpuhdistamolle.

Kuva 213. Anjalan kirkonkylän eteläpuolella sijaitseva Huhdanniementie ja siihen liittyvä kulttuurimaisema. Jätevedenpuhdistamo sijoittuu peltoalueen keskelle. Kuva Lentokuva Vallas Oy, 3.10.2016.

Muut rantakaava-alueella olevat rakennetut aluekokonaisuudet

Kymijoen keskeisen osan rantakaava-alueen kulttuurimaisemalle ovat tyypillisiä laajat peltoaukeat, joita rytmittävät puustoiset tilakeskuskeskittymät. Alueen maaston tasaisuudesta ja Kymijoen korkeusasemasta johtuen joki ei juurikaan ole läsnä maisemassa. Ns. pitkät näkymät jatkuvat joen yli, sen toisella puolella oleville peltoaukeille. Alueen rakennuskanta on rakentunut pääosin ns. jälleenrakennuskauden aikana. Asutut alueet eivät muodosta rakentamistavaltaan, -tyyleiltään tai pihatilojen muodostukseltaan yhtenäisiä kokonaisuuksia. Alueen rakennetun ympäristön sirpaloituminen ja monimuotoisuus on esimerkki siitä, mihin sotien jälkeinen maanomistuksen suuri muutos on johtanut. Alueella ei ole tässä selvityksessä esille tuotavia erityisen arvokkaita rakennettuja kulttuuriympäristöjä, rakennuksia tai muita erilliskohteita.

Seuraavassa on esitelty lyhyesti kaava-alueella olevat laajimmat asumisen keskittymät.

Vanha rantatie Kouvolan ja Myllykosken välillä / Jokisillantie

Nykyinen Kymijoen rantaviivaa seuraava Jokisillantie on syntynyt Kymijoen varrelle 1700-luvun loppupuolella muodostuneen venäläisen vartiopolun paikalle. Kouvolan ja Viialan kylät yhdistänyt tie kulkee aivan Kymijoen itäpuolisella rannalla ja seuraa läheisesti joen rantaviivaa. Tielinjaus esiintyy jo alueen 1800-luvulta peräisin olevissa kartoissa. Tielinjausta on muutettu ja levennetty 1900-luvun lopulla, jolloin tien yhteyteen toteutettiin erillinen kevyen liikenteen väylä. Tien varrella on säilynyt useita vanhoja graniittikivisiä kilometripylväitä. Tien varrella oleva rakennuskanta on kokoelma erilaisista tyypillisistä rakentamisen tyyppiratkaisuista 1940-luvulta nykypäivään saakka. Alueen vanhinta rakennuskantaa edustavat ilmeisesti vain muutamat alueella olevat talousrakennukset, joista joenrannassa olevat saunarakennukset ja varastot saattavat olla peräisin 1900-luvun alkupuolelta.

Kuva 214. Jokisillantie 788, v. 2006. Taustalla Jokisillantie 786, v. 1991.

Kuva 215. Jokisillantie 784, Tolkon tilan aitarakenus, valmistusvuosi tuntematon.

Kuva 216. Jokisillantie 764, päärakennus v. 1932, talousrakennus v. 1900 (ei kuvassa).

Kuva 217. Kymijoki on uurtanut maisemaan noin 4 metriä syvän kulku-uran.

Kuva 218. Jokisillantie 719, saunarakennus, rak.vuosi?

Kuva 219. Jokisillantie 719, talousrakennus rak.vuosi?.

Kuva 220. Jokisillantie 754, v. 1991.

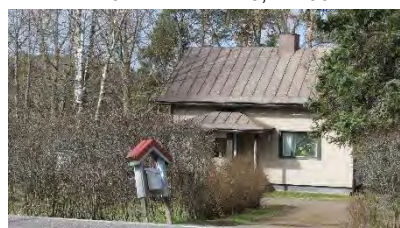
Kuva 221. Jokisillantie 719, v. 1937.

Kuva 222. Jokisillantie 689, v. 1956.

Kuva 223. Jokisillantie 647, v. 1948.

Kuva 224. Jokisillantie 678, v. 1943.

Kuva 225. Jokisillantie 628, v. 1968.

Kuva 226. Vanha rantatien tielinjaus ja vanha kilometripylväs.

Kuva 227. Jokisillantie 627, v. 1991.

Kuva 228. Jokisillantie 577, v. 1940 ja Jokisillantie 585, v. 1949.

Kuva 229. Jokisillantie 548, v. 2013.

Kuva 230. Jokisillantie 538, v. 1959.

Kuva 231. Jokisillantie 413, v. 1953.

Kuva 232. Jokisillantie 552, v. 2005.

Kuva 233. Jokisillantie 480, v. 1960.

Kuva 234. Jokisillantie 455, v. 1954.

Kuva 235. Jokisillantie 604, v. 1963.

Kuva 236. Jokisillantie 535, v. 1970.

Kuva 237. Alueen läpi kulkee Fingrid Oyj:n 400 kV sähkölinja.

Kuva 238. Suurin osa alueella olevasta asuinrakentamisesta sijoittuu Joenrannantien ja Kymijoen väliselle kapealle kaistaleelle. Kuvassa keskellä Jokisillantie 556, v. 1987. Oikealla Jokisillantie 558, v. 1992.

Kuva 239. Näkymä Joenrannantieltä Rantalan-tilan pohjoispuolelta pohjoisen suuntaan. Kymijoki ja kuvassa oikeassa reunassa kulkeva Kouvola-Kotka rautatie rajaavat viljelyksessä olevia peltoalueita. Asuminen on keskittynyt tien varrella oleviin saarekkeisiin. Keskellä talouskeskus Jokisillantie 191b, v. 1957. Oikealla talouskeskus Jokisillantie 179, v. 1950.

Koria-Anjala tie

Koria-Anjala tie (maantie 359) on ollut käytössä 1700-luvulta alkaen. Tietä parannettiin vasta ns. pikkuvihan aikana. Tietä kutsuttiin sen perustajan mukaan ”*Buddenbrockin tieksi*”. Tien raivasivat ja rakensivat ruotsalaiset rykmentit vuonna 1740. Tiellä oli tärkeä osa Kustaa III sodan aikana ja sitä parannettiin useaan otteeseen sekä sotilaallisista että kaupallisista syistä. Tien aurauksesta on tietoja jo vuodelta 1791, jolloin talot järjestettiin kylittäin aurasunniksi. Tien merkitys kasvoi 1800-luvun lopulla, kun siitä tuli tärkeä yhteys Pietarin radalle perustetulle Kymmenen (Korian) asemalle. Tien linjausta ja leveyttä on muutettu 1980-luvulla eikä se enää vastaa alkuperäistä tietä.

Korian ja Anjalan välillä Kymijoen ranta-alueet ovat nykyisin pääosin viljelykäytössä. Tie sijoittuu peltoaukean ja sitä maisemallisesti rajaavien moreeni- ja kalliomäkien liitoskohtaan. 1900-luvulla alueelle syntynyt asutus on sijoittunut tien varrelle erillisiksi asuin- ja talousrakennusten muodostamiksi kokonaisuuksiksi. Alueen vanhempi rakennuskanta on sijoittunut lähemmäs jokea, joko vanhemman tielinjauksen tai alueelle rakentuneiden maatalouteen keskittyneiden suurtilojen läheisyyteen. Tästä hyvänä esimerkkinä ovat Vilppulan lauttapaikan alue ja Tolkkilan kartanon lähialue. Rabbelugnin kartanon lähialueella uudisrakennustilat sijoittuvat Takamaan suoran läheisyyteen.

Kuva 240. Näkymä Koria-Anjalatieltä Ala-Hohtilan ja Lautalan välistä. Vilppulan puoleiset pellot liittyvät suoraan alemmalla tasolla olevaan Kymijokeen. Joki ei ole läsnä maisemassa, sillä avonainen maisematila ulottuu joen yli pitkälle Alakylän puolelle.

Kuva 241. Anjalantie 2049b, v. 1950.

Kuva 242. Anjalantie 2049b talousrakennukset.

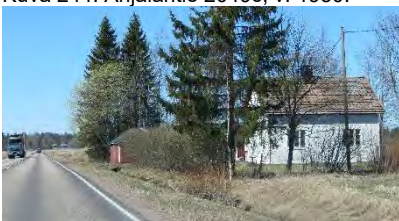
Kuva 243. Anjalantie 2005a, v. 1969.

Kuva 244. Anjalantie 2049c, v. 1950.

Kuva 245. Anjalantie 2005a.

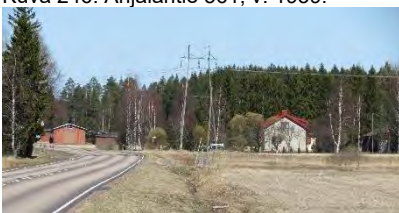
Kuva 246. Anjalantie 561, v. 1939.

Kuva 247. Eerolantie 13, v. 2011.

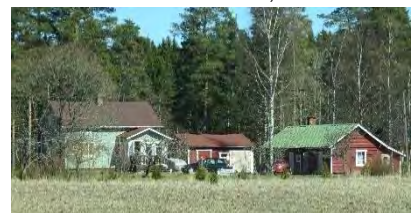
Kuva 248. Kotirannantie 20, v. 2008.

Kuva 249. Anjalantie 429, v. 1957.

Kuva 250. Anjalantie 631a, v. 1949.

Kuva 251. Eerolantie 80a, v. 1949.

Kuva 252. Erottelutie 86, v. 1966.

Kuva 253. Erottelutie 86, v. 1914.

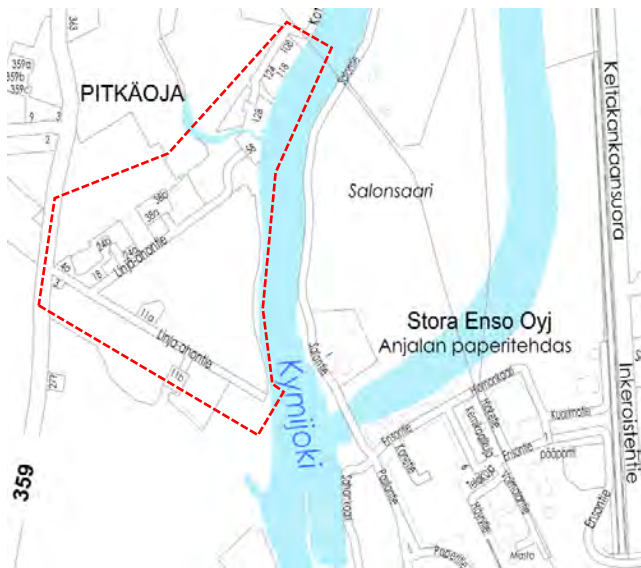
Kuva 254. Kuvan keskellä Niemisen tila, Lautturintie 93 45610 Koria. Koria-Anjala tieltä Kymijoen rantaan kulkeva Lautturintie johtaa entiselle lauttapaikalle. Ylisen Viipurintien Kymijoen ylittävän lautan paikka siirrettiin Viipurin läänin järjestelykomitean toimesta Ruotsulasta Viippulaan 1810-luvulla. Kuva Lentokuva Vallas Oy 1.8.2014.

Kuva 255. Kuvassa oikeassa reunassa sijaitseva Mikkolan pihapiiri (Lautturintie 27a, v. 1963 ja Lautturintie 27b, v. 1958) ja sen vieressä oleva puronotko metsiköineen muodostavat kauniin kokonaisuuden ja rytmittävät maisemaa. Puro on Viippulan ja Tolkkilan kylien välinen raja. Kymijoen rantaan on rakentunut kaksi tilakeskusta. Kuvassa keskellä Tolkkilantie 152, v. 1949 ja alalaidassa uusi rakennusryhmä Tolkkilantie 156b, v. 2008. Kuvan ulkopuolella aivan Kymijoen rannassa olevan asuinpaikan (Tolkkilantie 156a, kts. kuva 5) kaikki rakennukset on uusittu vuonna 2018. Kuvan vasemmassa reunassa sijaitsee Tolkkilan kartanon talousrakennusten muodostama pihapiiri.

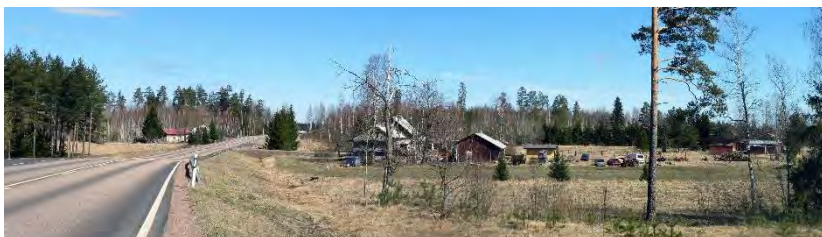
Linja-ahontien alue, Pitkäoja

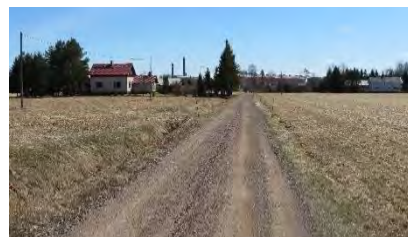
Kuva 256. Linja-ahontien asuinalueen sijoittuminen Ummeljoen taajama-alueen pohjoispuolelle. Lähde Kouvolan kaupunki, maankäyttö, 2020.

Anjalantiestä erkanevan Linja-ahontien eteläisempi linjaus on aikaisemmin johtanut Kymijoen ylittävälle lauttapaikalle. Kyseinen tielinjaus on näkyvillä kaikissa alueen vanhoissa kartoissa ja on ilmeisesti osa 1700-luvulla rakennettua tietä. Alueella oleva rakennuskanta on valmistunut 1930-1960-luvuilla ja vaikka osa alueen asutustiloista on jäänyt rakentamatta, se edustaa tilanmuodostukseltaan tyypillistä jälleenrakennuskauden asuinalueita.

Alueella jo olevat rakennukset muodostavat peltoaukean keskelle tiiviiden pihakeskusten ryhmiä. Lähimpänä rantaa sijainnut asuinrakennus on ilmeisesti tuhoutunut tulipalossa. Kymijoen ranta-alueella on tiivis pienten loma-asuntojen keskittymä (kts. kuva 11).

Kuva 257. Näkymä alueelle etelästä Anjalantieltä.

Kuva 258. Näkymä kohti ent. lauttapaikkaa.

Kuva 259. Linja-ahontie 3, v. 1951.

Kuva 260. Linja-ahontie 18, v. 1965.

Kuva 261. Linja-ahontie 24b, v. 1956.

Kuva 262. Linja-ahontie 38a, v. 1930.

Kuva 263. Linja-ahontie 38b, v. 1933.

Kuva 264. Linja-ahontie 58, 1947.

Kuva 265. Linja-ahontie 11b, v. 1948.

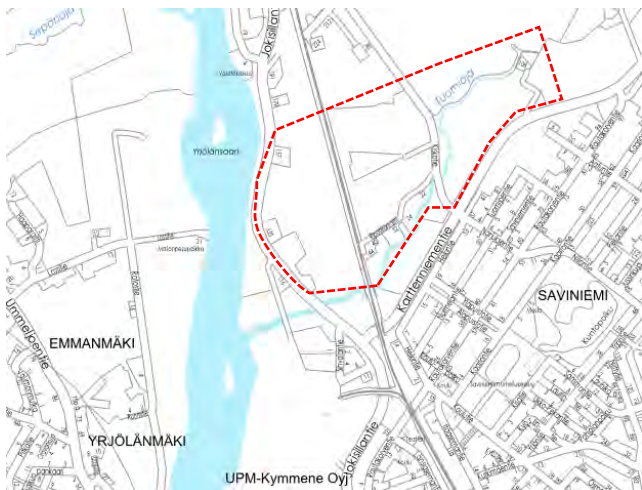
Kuva 266. Linja-ahontie 11a, v. 1955.

Kuva 267. Kotirannantie 128, v. 1940-l.

Tuomiojan varren rakennetut alueet

Kuva 268. Tuomiojan sijoittuminen Myllykosken taajaman luoteispuolelle. Lähde Kouvolan kaupunki, maankäyttö, 2020.

Myllykosken kaupunkikeskustaan kuuluvan Saviniemen asuinalueen luoteispuolella sijaitseva Tuomioja (peruskartassa Tuomijoki) laskee Kymijokeen rantakaava-alueen ulkopuolella. Tuomioja on laajan peltoalueen ojavedet keräävä oja, jota seurailevan Ripattilanraitin varrella on sijoittunut viiden talouskeskuksen kokonaisuus. Kaava-alueeseen liittyy myös hieman pohjoisemmassa, Tuomikosmäen pohjoispuolella sijaitseva talouskeskus.

Tuomiojan varrella oleva asumisen alue on rakentunut kahdessa vaiheessa 1950 ja 1970-luvuilla, eikä alueella sijaitse rakennuskulttuuriperinnön kannalta arvokkaita rakennuksia, rakennusryhmiä tai muita kohteita.

Kuva 269. Näkymä Tuomiojalta, joka on matala ja suurimmaksi osaksi umpeenkasvanut.

Kuva 270. Karttanniementie 108, v. 1947.

Kuva 271. Ripattilanraitti 22, v. 1975.

Kuva 272. Ripattilanraitti 24, v. 1970.

Kuva 273. Ripattilanraitti 32, v. 1949.

Kuva 274. Ripattilanraitti 40, v. 1953.

Kuva 275. Ripattilanraitti 40, v. 1953.

Kuva 276. Ripattilanraitti 32, v. 2018.

Kuva 277. Jokisillantie 157, v. 1970.

Kuva 278. Jokisillantie 157, v. ?.

Kuva 279. Jokisillantie 135, v. 1993.

Kuva 280. Tuomiojan yliettä useita siltoja. Kuvassa vanhin kivilta, taustalla Rantatien vanhan tielinjauksen teräksinen putkisilta (sillat sijoittuvat kaava-alueen ulkopuolelle).

Kuva 281. Jokisillantie 116, v. 1905 (sijoittuvat kaava-alueen ulkopuolelle).

Ummeljoen etäpuoleiset asumisen alueet

Ummeljoen kylän rintapeltojen isojako suoritettiin vuonna 1786. Kymijoen Ummeljoen puoleisen ranta-alueen rakennuskanta muodostuu useista 1900-luvun puolivälissä perustetuista, eri ikäisiä rakennuksia käsittävistä maatalouskeskuksista. Maatalouskeskusten välissä oleville laajoille peltoaukeille on sijoittunut vain yksittäisiä asuin- ja talusrakennuksia siten, että kulttuurimaisema on avoin Anjalantien molemmilta puoliilta Kymijokeen asti. Ummeljoen eteläpuoleisella alueella ei havaittu olevan rakennuskulttuuriperinnön kannalta arvokkaita rakennuksia, rakennusryhmiä tai muita kohteita.

Kuva 282. Viistoilmakuva Ummeljoen Alapäässä sijaitsevalta Auvorannan alueelta, jossa rakennukset sijoittuvat Kymijoen ranta-alueelle tiiviisiin usean talouskeskuksen kokonaisuuksiksi. Kuva Lentokuva Vallas Oy, 3.10.2016.

Kuva 283. Ojalanranta 33, valmis. v. 1923.

Kuva 284. Ojalanranta 44, valmis. v. 1962.

Kuva 285. Ojalanranta 30, valmis. v. 1974.

Kuva 286. Törmäsuora 5, talusrakennukset ovat valmistuneet v. 2003 ja 2006.

Kuva 287. Törmäsuora 29 talouskeskus, valmistunut v. 1999.

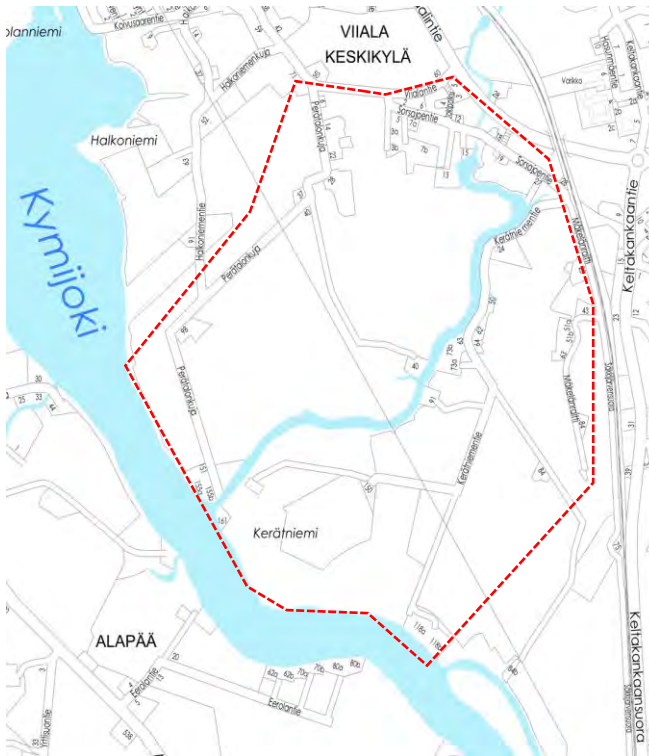
Kuva 288. Anjalantie 677, valmistunut v. 1978.

Kuva 289. Kymijoki muodostaa Ummeljoen eteläpuolisella alueella leveän matalapenkereisen uoman, jota reunustavat viljelyksessä olevat pellot. Ranta-alueella sijaitsee vain muutamia kauempana olevien talouskeskusten saunarakennuksia.

Kerätmiemi ja Sorsajoki

Kuva 290. Kuvassa on esitetty Kerätmiemen ja sen läpi kulkevan Sorsajoen sijoittuminen Myllykosken taajaman eteläpuoleiselle alueelle. Alueelle kulku tapahtuu pohjoisesta Viialalantiestä erkanevan Sorsajoentien kautta. *Lähde Kouvolan kaupunki, maankäyttö, 2020.*

Myllykosken taajaman eteläpuolella sijaitseva Kerätmiemi on laaja, viljelty alue, jonka läpi kiertää Sorsajoki. Matala ja paikoitellen vähävetinen joki johtaa laajan alueen hulevedet Kymijokeen. Sorsajoen pohjoispuolella rakentaminen on keskittynyt pääosin peltoalueiden keskellä oleviin saarekkeisiin. Alueen maatalouskeskuksien rakentaminen on peräisin 1960-70-luvuilta. Alueella on myös tätä uudempaa rakennuskantaa.

Sorsajoen eteläpuolella rakennetut alueen sijoittuvat Sorsajoen etelärantaa seuraavan Kerätmiementien varrelle muodostaen kaksi erillistä asuinrakentamisen keskittymää. Kymijoen ranta-alueella sijaitsee kaikkiaan kahdeksan vapaa-ajanasuntoa talousrakennuksineen.

Alueen vanhin 1940-luvulta peräisin oleva rakennuskanta sijoittuu Sorsajoentien varrelle. Kerätmiemen alue edustaa rakennetun kulttuuriympäristön osalta tyypillistä maaseutumaisesta asumisen ja maataloustuotannon yhdistelmää. Alueella ei havaittu olevan rakennuskulttuuriperinnön kannalta arvokkaita rakennuksia, rakennusryhmiä tai muita kohteita.

Kuva 291. Viistoilmakuva Myllykosken eteläpuolella sijaitsevalta Kerätmiemen alueelta, jossa rakentaminen keskittyy pääosin tilakohtaisiin pihapiireihin alueen läpi kulkevien tielinjojen ja Kymijokeen laskevan Sorsajoen yhteyteen. Kuvassa keskellä on Kerätmiementie ja alhaalla Sorsajoentie, joka muuttuu kuvan vasemmassa reunassa Mäkelänraitiksi. *Kuva Lentokuva Vallas Oy 3.10.2016.*

Kuva 292. Näkymä Viialantien ja Sorsajontien risteysalueelta etelään. Kuvan oikeassa reunassa näkyy erkaneva Perätalontie.

Kuva 293. Perätalon tilakeskus sijoittuu hallitsevalle paikalle peltoaukean keskelle. Rakennukset on rakennettu vuodesta 1952 alkaen

Kuva 294. Perätalonkuja 6, v. 1952.

Kuva 295. Perätalonkuja 20, v. 1961.

Kuva 296. Perätalonkuja 22, v. 1963.

Kuva 297. Perätalonkuja 98, v. 1974.

Kuva 298. Halkoniementie 91, v. 1976.

Kuva 299. Perätalonkuja 151, v. 1949.

Kuva 300. Näkymä Sorsajoen ja Kymijoen suulta. Kerätniemen puolella ranta-alueella on viisi pientä loma-asuntoa (valmistuneet vuosina 1932, 1937, 1949, 1951 ja 1986). Kymijoen Ummeljoen puolella Eerolantiellä sijaitsee kolme loma- ja kaksi pysyvää asuntoa.

Kuva 301. Eerolantie 20a, v. 1977.

Kuva 302. Eerolantie 20b, v. 1950.

Kuva 303. Anjalantie 631b, v. 1954.

Kuva 304. Kerät Niementie 1, valmistunut?

Kuva 305. Kerät Niementie 24, v. 2006.

Kuva 306. Kerät Niementie 24, v. 2017.

Kuva 307. Kerät Niementie 50, v. 1965.

Kuva 308. Kerät Niementie 62, v. 1936.

Kuva 309. Kerät Niementie 91, v. 1953.

Kuva 310. Sorsajoentie 12, v. 1928.

Kuva 311. Sorsajoentie 15, v. 1948.

Kuva 312. Sorsajoentie 18, v. 1930.

Kuva 313. Sorsajoentie 19, v. 1920.

Kuva 314. Sorsajoentie 28, v. 1945.

Kuva 315. Mäkelänraitti 25, v. 1943.

Kuva 316. Mäkelänraitti 51b, talouskeskus. Päärakennus 1966, talusrakennukset kuvan vasemmasta reunasta alkaen 2010, 2009 ja 1997.

Kuva 317. Mäkelänraitti 43, vanhat rakennukset v. 1937. Tilan päärakennus v. 1992.

Kuva 318. Mäkelänraitti 51 a, v. 1976.

Kuva 319. Mäkelänraitti 84, talouskeskus, rakennukset v. 1947.

Kuva 320. Saunarakennus Kymijoen rannassa. Valmistunut 1940-luvulla.

Kuva 321. Näkymä Kerätien ja Sorsajoen alueelle lännestä Kymijoen suunnalta. Kuvan oikeassa reunassa oleva talouskeskus on rakennettu vuonna 1959 ja sen Sorsajoen rannassa oleva saunarakennus vuonna 1986. *Ilmakuva Vallas Oy, 3.10.2016.*

Kuva 322. Näkymä idästä Säkkijärven suunnasta Kymijoen länsirannalle. Kuvan keskellä sijaitseva Erottelutie-niminen tie yhdistää joen rannassa olevat kiinteistöt Anjalantiehen. Risteysalueella sijaitseva talouskeskus on rakennettu 1982. Ranta-alueen rakennukset ovat peräisin vuosilta 1920 ja 1962-1966. *Lentokuva Vallas Oy, 3.10.2016.*

Säkkijärvi

Kuva 323. Säkkijärven asuinalue sijoittuu Kotkan radan kummallekin puolelle. Tasoristeuksen poistamisen jälkeen Kymijoen ja rautatien välisen alueen kulku tapahtuu ainoastaan Säkkijärvensuora -nimistä tietä pitkin. Lähde Kouvolan kaupunki, maankäyttö, 2020.

Keltakankaan ja Inkeröisen välissä sijaitseva Säkkijärven asuinalue on rakentunut 1940 ja 1950-luvuilla Keltakankaan suoran ja Kotkan rautatien varrelle paikkaan, jossa aiemmin sijaitsi rautatien tasoristeys. Alueen rakennuskanta koostuu ns. jälleenrakennusajalle tyypillisistä asuin- ja talousrakennuksista ja niiden muodostamista pihapiireistä.

Alueen kulttuurimaisemaa rytmittävät laajat avoimet peltoaukeat ja niiden keskellä pohjois - eteläsuunnassa kulkeva rautatie ja sen vierellä kulkevat tiet Säkkijärventie ja Keltakankaantie. Asuinrakentaminen sijoittuu peltoalueita rajaaviin metsäisiin saarekkeisiin. Alueen länsipuolella oleva Kymijoki peittyi tiiviin lehtipuuvyöhykkeen taakse, eikä joki ole läsnä alueen maisemassa. Maasto on alueella hyvin tasaista ja Kymijoen tulva-alue ulottuu kauas tavanomaisesta rantaviivasta. Ranta-alueella on useita pieniä lomarakennuksia, joita ei ole merkitty karttoihin. Alueella ei ole rakennetun kulttuuriympäristön kannalta arvokkaita kohteita.

Kuva 324. Näkymä Säkkijärvensuoran pohjoisosasta. Kymijoki on kuvassa vasemmalla olevan metsikön takana.

Kuva 325. Näkymä Säkkijärvensuoralta pohjoiseen. Alueella oleva asustus sijoittuu peltoaukeiden keskellä oleviin saarekkeisiin.

Kuva 326. Säkkijärvensuora 185, v. 1957.

Kuva 327. Säkkijärvensuora 181, v. 1959.

Kuva 328. Säkkijärvensuora 173, v. 1951.

Kuva 329. Säkkijärvenpolku 9, v.1957.

Kuva 330. Säkkijärvenpolku 2, v. 1956.

Kuva 331. Säkkijärvenpolku 4c, v. 1953.

Kuva 332. Säkkijärvenpolku 11, v. 1955.

Kuva 333. Säkkijärvensuora 189, v.?.

Kuva 334. Kerätöntie 84, v. 1968.

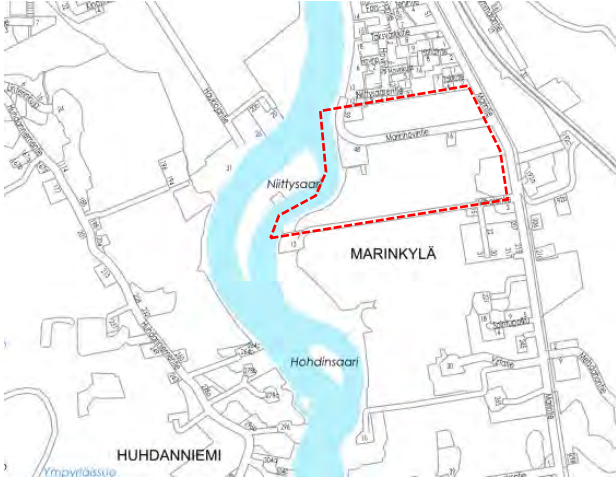
Kuva 335. Näkymä Säkkijärveltä Kymijokea pitkin etelään kohti Anjalan paperitehdasta. Kuvassa oikealla on Kymijoessa oleva Salonsaari. Rannan tulva-alueella on useita pieniä loma-asuntoja, saunoja ja laitureita, joita ei ole merkitty karttoihin.

Kuva 336. Kuvan keskellä kulkee Keltakankaan ja Inkeröisen yhdistävä Inkeröistentie ja sen vieressä sijaitseva Kouvola - Kotka rautatie. Säkkijärvensuoran asuinalue sijoittuu kuvan oikeaan reunaan. Kymijoen toisella puolella, peltoaukean keskellä kulkee Korian ja Anjalan yhdistävä Anjalantie. *Lentokuva Vallas Oy, 3.10.2016.*

Marinkylä

Kuva 337. Marinkylä sijoittuu Inkeröisten kaupunkikeskustan eteläpuolelle. Lähde Kouvolan kaupunki, maankäyttö, 2020.

Marinkylän maisema-alue on laaja avonainen peltoaukea Inkeröisten taajaman eteläpuolella. Pellot laskevat loivasti länteen kohti Kymijokea. Kymijoen ranta-alueella oleva puusto katkaisee pitkät näkymät joen toiselle puolelle eikä Kymijokikaan ole maisemassa läsnä. Alueella olevat talouskeskukset ja muut asuinrakennukset sijoittuvat peltojen reunavyöhykkeille. Maanviljelyksessä olevien peltoalueiden pohjoispuolelta alkaa asemakaavoitettu ja pääosin toteutunut Inkeröisten taajama. Peltoalueen läpi kulkee suurikokoinen sähkölinja.

Kymijoen rantakaava-alueeseen kuuluvalla Marinkylän alueella ei ole rakennetun kulttuuriympäristön kannalta arvokkaita kohteita.

Kuva 338. Marinhovintie 48, v. 1957.

Kuva 339. Marinhovintie 48, v. ?.

Kuva 340. Marinhovintie 65, v. 1977.

Kuva 341. Peltoalueen keskellä sijaitsee viemäriverkoston pumppaamorakennus.

Kuva 342. Marinkyläntien viereinen sähkölinja on merkittävä maisemallinen tekijä.

Kuva 343. Kymijoen ranta-alueella on erikokoisia sauna- ja vapaa-ajanrakennuksia.

Kuva 344. Marinkylän peltoaukeat ovat aivan kiinni Inkeröisten kaupunkikeskustan rakennetussa ympäristössä. Pellot ulottuvat yhtenäisinä aina Marinkyläntieltä aivan Kymijoen rantaan asti. Alue on laajaa ja yhtenäistä kulttuurimaisematilaa, joka mahdollistaa pitkät näkymät sekä Kymijoen yli Anjalan puolelle että etelään, kaava-alueen ulkopuolelle. Kuva Lentokuva Vallas Oy, 3.10.2016.

Patsaat, muistomerkit ja muut erilliskohteet

Varsinaisten rakennuskulttuurikohteiden lisäksi inventointiin on listattu ne tiedossa olevat muistomerkit, patsaat ja muut erilliskohteet, jotka sijoittuvat Kymijoen rantaosayleiskaavan alueelle. Kohdetiedot perustuvat olemassa oleviin tietokantoihin (v. 2020) ja aiempien inventointien aikana kerättyihin aineistoihin. Oheisesta listasta voi puuttua useitakin alueella mahdollisesti olevia kohteita, joita ei ole aiemmin kirjattu alueella tehtyihin inventointeihin.

Kouvolan kaupungin alueella oleviin patsaisiin ja muihin muistomerkkeihin liittyviä tietoja on kerätty Kouvolan kansalaisopiston opintoryhmän toimesta ja tietoaineistosta on julkaistu vuonna 2013 tietokirja *"Kouvolan patsaita ja muistomerkkejä"*. Oheisia yksittäiskohteita ei ole merkitty Kymijoen keskiosan rantaosayleiskaavan tai Alakylän kyläosayleiskaavan paikkatietoaineistoon.

- **Alppilentäjien muistomerkki.** Lauttarannantie 80, Alakylä. Mikkolan tilan rakennuksen peruskivestä valmistettu Alppilentäjien muistomerkki on pystytetty 7.9.2000 Sveitsin Alpeilla 7.9.1920 tapahtuneen lentoturvan muistoksi. Muistomerkin suunnitteli ja teki Kymenlaakson Ilmakilta ry ja laatan teki Kari Virtanen Virenojalta (kts. kuvat 347 ja 348).
- **Kouvolangylän kulttuuripolku** esittelee Kouvolan kylän historiaa viiden opastetaulun avulla.
  - **Kohdetaulut 1 Tienristi.** Kouvolan kylän liikenteellinen asema Kouvolan kylän takamaiden kautta oli jo ikimuistoisista ajoista kulkenut Hämeen ja Viipurin linnojen välinen tieyhteys Ylinen Viipurintie. Sen tärkeä Kymijoen ylimenopaikka oli vuosisatojen ajan ollut Keltin ja Ruotsulan kylien kohdalla. Kun Suomen sota oli päätynyt Haminan rauhaan 1809 ja Suomi siirtynyt autonomisena suuriruhtinaskuntana Venäjän vallan alaisuuteen, lakasi Kymijoki olemasta erottavana ja kehitystä jarruttavana rajana. Valtakunnan liikenteen kannalta tärkeä Kymijoen ylityspaikka siirtyi Ruotsulasta Alakylään 1810-luvun alussa.
  - **Kohdetaulu 2. Sotatie.** Venäläinen varuskunta rakensi sillan yli Kymijoen Sarkojan kohdalla. Se sijaitsi hieman pohjoisempana Kustaa III:n rakennuttamaa siltaa ja sillan ranta-paaluja oli vielä 1950-luvulla nähtävissä Kymijoen rannassa. Sillalta johti yli kilometrin pituinen viivasuora tie vanhan Kurvin talon ohi ns. "Alakylän valtatielle" eli nykyiselle Lauttarannantielle. Tälle nykypäiviin säilyneelle kapealle tielle kyläläiset antoivat nimeksi Sotatie, vaikka sillä ei sotaa koskaan käytykään.
  - **Kohdetaulu 3. Ala-Kouvola**
  - **Kohdetaulu 4. Kustaa III:n ylimeno.** Kouvolan kylän merkittävin sotahistoriallinen tapahtuma on Ruotsin kuninkaan Kustaa III:n hyökkäys Värälästä Kymijoen yli Mäki-Kouvolaan 26.6.1789.
  - **Kohdetaulu 5. Mäki-Kouvola.** Pietarin radan rakennustyömaan suuri työasema "Kouvolan station" toimi Mäki-Kouvolassa vuosina 1868-1870.
- **Kouvolan sotahistoriareitti.** Kouvolan kylän taistelu. Mobiiliopaste Poikilo-museot
Lähde: <http://www.kouvola.fi/index/kulttuurijavapaa-aika/poikilo-museot/museot.html>, vierailtu 20.10.2016
- **Anjalan liiton muistomerkki.** Muistokivi on Kymijoen rannassa Anjalan kartanorakennuksen takana. Kivessä on teksti: "ANJALAN LIITTO 12.8.1788" Lähde: <https://keskusmaja.fi/Kouvola/Anjala.html>, vierailtu 14.9.2020
- **Taksvärkipatsas.** Taksvärkipatsas pystytettiin Anjalan kartanon pihalle Anjalan maatalousnäyttelyn yhteydessä vuonna 1961. Patsaassa on teksti "Anjalan taksvärkkäreiden muistolle pystytti tämän muistomerkin Anjalan jakokunta 1961." Lähde: <https://keskusmaja.fi/Kouvola/Anjala.html>, vierailtu 14.9.2020
- **Kymenrannantien kivi.** Kymenrannantien eteläpäässä sijaitsee halkaisijaltaan noin 800 mm graniittikivi, johon on kiinnitetty n. 300x250 mm kokoinen muistolaatta. Laatan nurkissa on ruusukkeet. Laatassa on lentokoneen sivukuva ja teksti: Jääkäriylikersantti Kasper Fabian Wrede

24.10.1892–16.10.1921. Talvella 1915 Kasper Wrede teki moottorilennon Kymiöjen jäältä ensimmäisenä suomalaisena maassamme. Kone oli Wreden suunnittelema ja rakentama. Lentovarikon kilta ja Ummeljoen kyläyhdistys 2015 (kts. kuvat 345 ja 346).

Kuva 345. Kymenrannantien kivi.

Kuva 347. Kivessä oleva laatta.

Kuva 346. Lauttarannantie 80, Alppilentäjien muistomerkki.

Kuva 348. Muistomerkissä oleva laatta.

- **Kuninkaan mänty eli Oilin piiskamänty.** Ummeljoki. Perimätiedon mukaan mäntyyn on Ruotsin vallan aikana sidottu kartanon herran alustalaisia piiskattavaksi. Yhden tarinan mukaan kuningas Kustaa III ruokaili puun alla, ja toisen tarinan mukaan viimeisin puun luona rangaistu oli nimeltään Oili. Maisemallisesti näkyvällä paikalla sijaitseva puu rauhoitettiin vuonna 1963 ja rauhoituspäätös oli yksi Kymenlaakson ensimmäisistä. Puu menetti latvansa kesän 2010 myrskyssä ja rauhoituspäätös kumottiin vuonna 2012.
- **Värälän rauhan muistokivi ja Rauhan temppelin paikka.** Alueen valtakunnallisesti merkittävään sotahistorialliseen kokonaisuuteen kuuluu Tolkkilassa, Korian ja Anjalan välisen tien vieressä sijaitseva Rauhan temppelin paikka. Kyseessä oli ruotsalaisten ja venäläisten rakentama avoin paviljonki, jossa Värälän rauhan sopimusasiakirjat juhlallisesti vaihdettiin vuonna 1790. Värälän rauhan muistokiveen on hakattu: *"Här afslutade Gustaf III Freden med Catharina den augusti 1790."* Sen vieressä Harjulanmäellä on ruotsalaisten noin vuonna 1789 rakentama kenttälinnoitus ns. suuri patteri, jonka tykeillä voitiin ampua Kymiöjen vastarannalle sijainneisiin venäläisten asemiin.

Selvityksen tulokset

Selvityksessä arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt ja rakennukset on jaettu kolmeen luokkaan; valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja paikallisesti arvokkaisiin kohteisiin. Valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaat ympäristöt ja rakennuskulttuurikohteet on inventoitu ja arvoitettu jo aiemmissa inventoinneissa.

Inventointityön aikana alueelta ei ole löytynyt sellaisia uusia yksittäisiä rakennuskulttuurikohteita, joiden voisi arvioida olevan joko valtakunnallisesti tai maakunnallisesti arvokkaita. Uudet selvityksessä esille tuodut paikallisesti arvokkaat kohteet ovat pääosin historiallisia tielinjauksia ja niiden ympäristöön 1900-luvun loppupuoliskon kuluessa rakentuneita asuinalueita. Käytännössä näiden alueiden arvo ei ole yksittäisissä rakennuksissa, vaan niiden kulkuyhteyden varrelle muodostamassa kokonaisuudessa.

Tulevaisuudessa lisäinventoinnille Kymijoen ranta-alueilla olisi ehkä tarvetta toisen maailmasodan aikaisen Kymijoki-linjan kohteiden osalta. Tähän Kymijoen rantaosayleiskaavaan rakennuskulttuuriinventointiin liittyneiden maastokäytien yhteydessä suunnittelualueelta ei löytynyt selkeitä sotahistoriallisia kohteita niiltä paikoilta, joihin rakenteita oli puolustusvoimilta saaduissa kartoissa merkitty. Osa karttoihin merkityistä alueista, joihin linnoitteita oli merkitty, on asuinkäytössä ja osa viljeltyä peltoaluetta. Muuttunut maankäyttö on siis vuosikymmenten aikana muuttanut maisemaa. Toisaalta Kymijoki-linjan puolustusasemat sijoittuvat monessa kohtaa vanhempien, jo muinaisjäänneksi arvioitujen varustuksien päälle, muodostavat siten kohteelle oman uuden historiallisen kerrostuman. Linjan kokonaisinventointi saattaisi olla tarpeen sitten, kun toisen maailmansodan aikaiset linnoituslaitteet saavat muinaisjäänneksen statuksen. Asianmukainen inventointi mahdollistaa Kymijoen ranta-alueille suunniteltujen virkistysreittien linjausten suunnittelun ja ranta-alueiden maankäytön muutokset siten, että alueilla mahdollisesti olevat kohteet huomioidaan.

Selvityksen huomioiminen Kymijoen rantaosayleiskaavassa

Selvityksessä on tuotu esille suunnittelualueella olevat valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja paikallisesti arvokkaat rakennuskulttuurikohteet. Valtakunnallisesti arvokkaiden rakennettujen kulttuuriympäristökohteiden aluerajaukset ovat Museoviraston RKY-inventointityön aikana määrittämät, eikä niihin ole tehty muutoksia. RKY-aluerajaukset on esitetty kaavakartalla.

Maakunnallisesti ja paikallisesti arvokkaat kohteet osoitetaan Kymijoen keskiosan rantaosayleiskaavassa ja Alakylän kyläosayleiskaavassa kulttuurihistoriallisesti arvokkaina kohteina (s-2). Merkintätapana suositellaan käytettäväksi aluerajauksia, ei pistekohdetta, koska kaava-alueen arvokkaiksi arvioidut alueet muodostuvat useamman yksittäiskohteen muodostamasta kokonaisuudesta. Osassa kohteista alueen merkittävyys perustuu alueella olevien rakennusten, historiallisten tielinjausten niitä rajaavan kulttuuriympäristön muodostamasta kokonaisuudesta. Tällöin yksittäisillä rakennuksilla tai mahdollisilla tulevilla alueen uudisrakennuksilla ei ehkä ole arvoa yksinään vaan, ainoastaan osana kyseistä kohdetta. Arvokkailla alueilla sijaitsevien asumattomien ja vaurioituneiden rakennusten ja rakennusryhmien korjaamisella ja ympäristöön sopivalla täydennysrakentamisella on mahdollista eheyttää rakennettua ympäristöä. Rakennetun kulttuuriympäristön ei siis ole tarkoitus olla museo, jossa aika on pysähtynyt. Jokainen uusi rakennus tuo siis oman ajallisen kerrostumansa alueen kulttuuriympäristökokonaisuuteen ja täydentää siten kohteen ajallista jatkumoa.

Osa esitetyistä kohderajauksista risteää olemassa olevien muinaisjäännealueiden ja -kohteiden kanssa. Osayleiskaavaan merkittyjä s-2-kohteita koskevien muutostoimenpiteiden ja suunnittelun on oltava siis mahdollisten muinaismuistokohteiden säilymistä turvaavia. Alueille sijoitettavissa uudisrakennuksissa sekä olemassa olevissa rakennuksissa ja/tai rakennelmissa suoritettavien muutosten- ja korjausten tulee olla sellaisia, että niiden rakennustaitteen, kulttuurihistorian tai maisemakuvan kannalta merkittävä luonne säilyy. Myös kaikki kulttuurimaisemaan liittyvät maisematoimenpiteet tulee aina suunnitella ja toteuttaa siten, että parhaimmassa tapauksessa niiden avulla olisi

mahdollista palauttaa alueen historiallisia puistoistutuksia, puukujanteita ja muita maisemarakenteita.

Arvokkaiksi arvioitut kohteet on huomioitu kaavakartalla s-2-alueajauksilla, johon liittyy seuraava suojelumääräys:

s-2 ”Alue, joka on maakunnallisesti tai paikallisesti merkittävä kulttuurihistoriallisen arvon, maisema- tai kyläkuvan vuoksi. Alueen arvokas rakennuskanta ja ympäristö säilytetään.”

Merkintään esitetään liitettäväksi sitä täydentävä lisämääräys:

”Alue on omaleimainen ja se on kulttuurihistoriallisesti arvokas. Uudisrakentamisen tulee muodostaa olemassa olevien rakennusten, maisemaa jäsentävien historiallisen kasvillisuuden ja kulkuväylien kanssa yhtenäisen, kulttuurimaisemaan soveltuvan kokonaisuuden. Museoviranomaiselle tulee varata tilaisuus lausunnon antamiseen ennen suojelukohteita koskevien lupahakemusten ratkaisemista.”

Selostuksen liitteenä olevalle kartalle on merkitty pistemäisinä kohteina maakunnallisesti arvokkaiksi arvioitujen kohteiden lisäksi alueella olevat Kymijoen varren kartanoympäristöt (Anjala, Rabbelugn, Värälä, Tolkkila ja Kouvola). Kartanoalueiden arvo on varsinaisen päärakennuksen ja siihen liittyvien sivu- ja talousrakennusten lisäksi alueen kasvistossa ja alueen liittymisessä sitä ympäröivään laajempaan kulttuurimaisemaan sekä historiallisen tieverkostoon. Kyseisille pistemäisille kohteille ei esitetä kaavaan merkittäväksi erityistä suunnittelumääräystä, sillä ne sijoittuvat jo osaksi aluetta, joka on huomioitu kaavassa s-2-aluemerkinnällä.

LÄHTEET

- Arimo, Reino. *Suomen linnoittamisen historia 1918-1944*. Suomen Sotatieteellisen seuran julkaisuja-sarja nro 12. Kustannus Oy Otava, Keuruu 1981.
- Arimo, Reino. *Linnoittaminen ja sotatoimet 1918-44*. 1982.
- Enqvist, Johanna FM. Kouvola. *Anjalankoski, Elimäki, Kouvola ja Kuusankoski. Osa 1. Esihistoriallisen ajan muinaisjäännösten arkeologinen inventointi 25.8.-31.10.2008*. Museovirasto, arkeologian osasto. 2008.
- Kaakkois-Suomen ELY-keskus. *Kymenlaakso kulttuuriympäristökartoitus 2008 (Anjalankoski, Elimäki, Hamina, Iitti, Jaala, Kotka, Kouvola, Kuusankoski, Miehikkälä, Pyhtää, Valkeala ja Virolahti)*. Kaakkois-Suomen ELY-keskus, 28.8.2008.
- Knapas, Marja Terttu. *Kymenlaakson kulttuurihistorialliset kohteet*. Kymenlaakson seutukaavaliiton julkaisuja A:20. Kymenlaakson maakuntaliitto ry., Kymenlaakson maakuntamuseo, Kymenlaakson seutukaavaliitto, Kotka, 1984.
- Kouvolan kaupunki, maankäytön suunnittelu. *Kouvolan kaupungin kaavoitus- ja rakennusperinnön inventointi*. Wasastjerna Rurik, 2012.
- Kouvolan seudun kuntayhtymä. *Kymijokilaakson kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden ympäristöjen hoito-ohjelma*. Kouvolan seudun kuntayhtymä, Maankäyttö. 2000 (1998).
- Kouvola-Seura ry. *Kouvolan patsaita ja muistomerkkejä*. Toimittanut Ritva Sorvari. Kopijyvä Oy, Kouvola 2013.
- Kymenlaakson rakennuskulttuuri*. Kymenlaakson seutukaavaliiton julkaisu A:26. Kotka 1992.
- Kymenlaakson liitto. *Kymenlaakson teollisuusperinteen kartoitus*. Kuvaja Consulting Oy, 28.1.2003.
- Kymenlaakson liitto. *Kymenlaakson valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaiden maaseudun maisema-alueiden päivitysinventointi 2013-2014*. Loppuraportti 4.9.2014, Sweco.
- Lagerstedt, John. *Pohjois-Kymenlaakso Sotahistoriallisten muinaisjäännösten inventointi*. Museovirasto, 2008.
- Lagerstedt John. *Kymenlaakson maakunnan sotahistoriallisten kohteiden aluerajausten tarkistus 2017*. Museovirasto / Kulttuuriympäristöpalvelut, 2017.
- Miettinen Timo. *Kymenlaakson juuret – asutuksen ja kulttuurin esihistoria*. Kymenlaakson liitto, Gummeruksen Kirjapaino Oy, Jyväskylä, 2003.
- Mikroliitti Oy. Rahtola Johanna, Jussila Timo, Sepänmaa Timo, Poutiainen Hannu. *Kouvola, Kymijoen rantaosayleiskaava-alueen arkeologinen inventointi 2019*. 14.10.2019.
- Oksanen, Eeva-Liisa. *Anjalan historia*. Myllykosken kirjapaino Oy, 1981.
- Purho, Hannu. *Kymenlaakson kartanoiden rakennuskannan inventointiprojekti*. Kymenlaakson maakuntamuseo, Kotka, 2004.
- Purho Hannu. *Rakennusinventoinnin ja dokumentoinnin kehittäminen ja tuotteistaminen. Esi-merkkinä Kymenlaakson kartanonalueiden rakennetun ympäristön inventointi*. Oulun yliopisto, Arkkitehtuurin osasto, Oulu, 2005.

Purho, Hannu. *Rakennuskulttuurikohteet ja niiden arvotus. Kouvolan keskeisen kaupunkialueen yleiskaava*. Kouvolan kaupunki, Kaupunkikehitys, Maankäytön suunnittelu, Kouvola, 22.12.2014.

Talvi, Veikko. *Kouvolan historia, I osa. Seudun vaiheita varhaisista ajoista rautatiesolmun syntymiseen vuoteen 1890 saakka*. Kouvolan kauppala, Kouvolan Kirja- ja Kivipaino, 1953.

Vuoristo, Katja. *Valkealan historiallisen ajan muinaisjäännösten inventointi*. Museovirasto, rakennushistorian osasto, 2008.

Wasastjerna, Rurik. *Muutakin kuin rautatieristeys*. Kouvolan keskustaajaman kaavoitus- ja rakennusperintö. Kouvolan kaupunginmuseon julkaisuja 3, Kouvolan kaupunginmuseo, 2012.

LIITEKARTTA

